

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«Μουσικές επιστήμες»

**Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας (Παλαιά
Φιλαρμονική) χτες και σήμερα: εκπαίδευση, επιτέλεση και μουσική
κοινότητα**

Χρήστος Γκανάς

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αλεξάνδρα Μπαλάντινα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ως μέρος των απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών με Κατεύθυνση Μουσικές Επιστήμες

Κέρκυρα, Νοέμβριος 2023

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«Μουσικές Επιστήμες»

**Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας (Παλαιά
Φιλαρμονική) χτες και σήμερα: εκπαίδευση, επιτέλεση και μουσική
κοινότητα**

Χρήστος Γκανάς

Επιτροπή αξιολόγησης:

Αλεξάνδρα Μπαλάντινα

Ζωή Διονυσίου

Κωνσταντίνος Καρδάμης

Κέρκυρα, Νοέμβριος 2023

Τίτλος: Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας (Παλαιά Φιλαρμονική) χτες και σήμερα: εκπαίδευση, επιτέλεση και μουσική κοινότητα

© 2023 Χρήστος Γκανάς
ALL RIGHTS RESERVED

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρίας Κέρκυρας (Παλαιά Φιλαρμονική) χτες και σήμερα: εκπαίδευση, επιτέλεση και μουσική κοινότητα

Περίληψη

Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, γνωστή και ως "Παλαιά", ιδρύθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1840 και αποτελεί τον παλαιότερο μουσικό εκπαιδευτικό οργανισμό στην Ελλάδα. Ο αρχικός στόχος των ιδρυτών ήταν να δημιουργηθεί μια πλήρης μουσική ακαδημία, παρόμοια με αυτές που υπήρχαν στη γειτονική Ιταλία. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώχθηκε η αντιμετώπιση ενός προβλήματος που υπήρχε εδώ και καιρό, της έλλειψης μιας πλήρους μουσικής σχολής που θα προσέφερε μουσική εκπαίδευση στους κατοίκους της Κέρκυρας, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους τάξη, ηλικία, φύλο και γενική παιδεία.

Η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί σχετικά με το θεωρητικό μέρος με την εξέταση της ιστορίας της συμφωνικής μουσικής στα Επτάνησα και ειδικά στην Κέρκυρα, ερευνώντας την πορεία της στον ελλαδικό χώρο κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα. Εν συνεχεία, θα διερευνηθεί το ιστορικό πλαίσιο της ίδρυσης της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας και την πορεία της έως τον 21ο αιώνα. Ακολούθως, το ερευνητικό μέρος θα επικεντρωθεί στην καλλιέργεια της ιδέας του εθελοντισμού και της κοινωνικοποίησης μέσω των σχολών που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη της, θα αναλυθεί η ενδυμασία των συμμετεχόντων, όπως και η δραστηριότητα που την χαρακτηρίζει στην τοπική κοινωνία με τη μορφή δημόσιων πασχαλινών θρησκευτικών τελετών, αποσκοπώντας στη διατήρηση και την ενδυνάμωση μιας μακροχρόνιας παράδοσης.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό η μπάντα της Φιλαρμονικής αποσκοπεί την διασφάλιση της μουσικής εκπαίδευσης, προωθώντας την παροχή ευκαιριών σε ταλαντούχους μαθητές μέσω υποτροφιών, συμβάλλοντας στην προβολή της μουσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού.

Λέξεις και φράσεις κλειδιά: μπάντα, εκπαίδευση, επιτέλεση και μουσική κοινότητα

The band of the Philharmonic Society of Corfu (Old Philharmonic) yesterday and today: education, performance and musical community

Abstract

The band created in the context of the Philharmonic Society of Corfu, which is also known as the "Old Philharmonic", it was founded on September 12, 1840 and is the oldest music education organization in Greece. The original aim of the founders was to create a full music academy, similar to those that existed in neighboring Italy. In this way it was sought to address a problem that had existed for a long time, the lack of a full music school that would offer music education to the residents of Corfu, regardless of their social class, age, gender and general education.

This paper will focus on the theoretical part by examining the history of symphonic music in the Ionian Islands and especially in Corfu, investigating the course of classical music in Greece during the 19th century. Subsequently, the historical context of the foundation of the band of the Philharmonic Society of Corfu and its course up to the 21st century will be explored. Next, the research part will focus on the cultivation of the idea of volunteerism and socialization through the schools that develop among the members, the clothing of the participants in the band, will be analyzed, as well as the activity that characterizes in the local community in the form of public Easter religious ceremonies, intended to preserve and strengthen a long-standing tradition.

Within this context, the band of the Philharmonic aims to ensure musical education, promoting the provision of opportunities to talented students through scholarships, contributing to the promotion of the island's music and cultural heritage.

Key words and phrases: band, education, performance and music community

Περιεχόμενα

Πίνακας εικόνων	7
Εισαγωγή	8
1ο Κεφάλαιο: Η ιστορία της μουσικής στα Επτάνησα και στην Κέρκυρα - Η συμφωνική μουσική στον ελλαδικό χώρο κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα.....	17
2° Κεφάλαιο: Μεθοδολογία	25
2.1 Ποιοτική μέθοδος.....	25
2.2 Εργαλεία της έρευνας.....	25
3° Κεφάλαιο: Η ίδρυση της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας και η πορεία της έως στις αρχές του 21 ^ο αιώνα	27
4° Κεφάλαιο: Γνωριμία με τις μπάντες των Φιλαρμονικών της Κέρκυρας.....	33
5° Κεφάλαιο: Ερευνητικά Ερωτήματα: Ανάλυση Αποτελεσμάτων – Συζήτηση	35
5.1 Η καλλιέργεια της ιδέας του εθελοντισμού και της κοινωνικοποίησης των μελών της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας.....	35
5.2 Η σημαντικότητα της ενδυμασίας της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας ..	39
5.3 Η δραστηριότητα της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας στις πασχαλινές θρησκευτικές τελετές	45
Συμπεράσματα	54
Βιβλιογραφία	58

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1: Θέατρο Σαν Τζακόμο.....	17
Εικόνα 2: Νικόλαος Μάντζαρος.....	19
Εικόνα 3: Παύλος Καρρέρ (1829-1896).....	20
Εικόνα 4: Εκθέματα του μουσείου της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας	30
Εικόνα 5: Η πρώτη εμφάνιση με την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Μάντζαρος».....	34
Εικόνα 6: Χειμερινή στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας	40
Εικόνα 7: Θερινή στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας.....	41
Εικόνα 8: Περικεφαλαία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας.....	42
Εικόνα 9: Η Πλατεία Λιστόν φωτισμένη την Μεγάλη Εβδομάδα.....	45
Εικόνα 10: Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας την Κυριακή των Βαΐων.....	46
Εικόνα 11: Πρόβα της μπάντας την Μεγάλη Πέμπτη.....	48
Εικόνα 12. Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας κατά την πρώτη Ανάσταση.....	49
Εικόνα 13: Ο θυρεός της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, του Άγγελου Γιαλλινά	50

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική αναλύει την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, γνωστή και ως «Παλαιά» Φιλαρμονική», εξετάζοντας το έργο της από το παρελθόν έως και σήμερα. Πρόκειται για έναν οργανισμό που προωθεί τη μουσική εκπαίδευση και παρέχει ευκαιρίες στους μουσικούς να εξελίσσουν τις μουσικές τους ικανότητες και να συμμετέχουν σε κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα. Πιο συγκεκριμένα, αναλύοντας την ιστορική αναδρομή του νησιού της Κέρκυρας και την πολιτιστική της δράση, θα πρέπει να τονιστεί αρχικά πως από την αρχαιότητα έως την περίοδο της Ενετοκρατίας (17ος αιώνας), δεν υπήρχαν αξιόλογες καλλιτεχνικές εκφράσεις. Ωστόσο, οι Ενετοί εισήγαγαν νέες πτυχές στον πολιτισμό και στη ζωή των Κερκυραίων, κάτι που φαίνεται στις τέχνες, στη μουσική, στην αρχιτεκτονική, όπως και στα κτίρια. Μέσα από όλα αυτά φαίνονται η συμμετρία, οι ιεραρχίες και τα σύμβολα (Αρβανιτάκης, 2001, σελ. 271-273).

Ανατρέχοντας στα χρόνια του Ομήρου, αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση του Δημόδοκου, ενός μεγάλου Κερκυραίου μουσικού κιθαρωδού, που με το τραγούδι του στην αυλή του βασιλιά Αλκίνοου έκανε τον Οδυσσέα να δακρύσει. Από τα χρόνια των βάρδων, που αφηγούνταν τα μυθικά κατορθώματα ηρώων στα παλάτια των ευγενών, μέχρι τον 19ο αιώνα, η Κέρκυρα εξελίσσεται. Η οικονομική ευημερία του νησιού τον 6ο αιώνα π.Χ. συντέλεσε στην προώθηση των τεχνών και των πολιτιστικών εκδηλώσεων. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του 2ου αιώνα π.Χ., πραγματοποιούνταν στην Κέρκυρα, με την χορηγία υποστηρικτών, θεατρικοί και μουσικοί αγώνες. Κατά την περίοδο της Βενετοκρατίας, η μουσική, κυρίως η εκκλησιαστική αναπτύχθηκε πολύ, και η ορθόδοξη και η καθολική. Ιδιαίτερα όμως τους πρώτους αιώνες η καθολική ακολούθησε το μονοφωνικό στοιχείο, ενώ η πολυφωνική εμφανίστηκε αργότερα και πιο συγκεκριμένα, περίπου στα μέσα του 14^{ου} αιώνα (Παναγιωτάκης, 1990, σελ. 68-75) .

Από το 1204 και έκτοτε, η Κέρκυρα σταδιακά αποσπάται από την επιρροή της Κωνσταντινούπολης. Κατά τη διάρκεια της ξένης κατοχής και μέχρι την Ένωση με την Ελλάδα, οι κατακτητές επηρεάζουν όλο και περισσότερο την τοπική καλλιτεχνική δημιουργία. Κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα, η μουσική παράδοση του νησιού αλληλοεπιδρά με εκείνη των προσφύγων από τις ελληνικές περιοχές, αλλά και των αποίκων από τη νότια Ιταλία, επηρεαζόμενη από τη δυτική πολυφωνική μουσική και αργότερα από το Belcanto. Από την

συγκεκριμένη επίδραση αναπτύχθηκε όχι μόνο το λαϊκό τραγούδι και η "καντάδα", αλλά κυρίως μια μουσική ζωή που αποτέλεσε τον πυρήνα και την ποιητική δύναμη της επτανησιακής καλλιτεχνικής μουσικής. Η εκκλησιαστική μουσική δεν μπορούσε να μην επηρεαστεί. Το 1669, με την υποδούλωση της Κρήτης στους Τούρκους, πολλοί (ανάμεσά τους και πολλοί έμπειροι μουσικοί) έφυγαν από το νησί και προχώρησαν προς τα υπόλοιπα νησιά των Επτανήσων, μεταξύ των οποίων ήταν και η Κέρκυρα, φέρνοντας μαζί τους διάφορα ιδιώματα. Για παράδειγμα στην τεχνική της μετατροπίας των ύμνων υπάρχουν τα λεγόμενα «Κρατήματα», τα οποία αφορά καλλιτεχνικές μελωδίες, που ως στόχο έχουν την επιμήκυνση του κρατήματος, κατά τη διάρκεια για παράδειγμα μιας ακολουθίας, από τους ψάλτες, κάτι που σχετίζεται και με την ισλαμική παράδοση (Λέκκας κ.ά., 2003, σελ. 206).

Η κατασκευή του San Giacomo, το 1690, αποτέλεσε καθοριστικό γεγονός και για τη μουσική σκηνή και την περαιτέρω ανάπτυξη της μουσικής στο νησί. Αρχικά λειτούργησε ως στοά για την αριστοκρατία, ενώ το 1720 μετατράπηκε σε θέατρο. Από το 1733 ξεκίνησαν οι όπερες και το νησί μετατρέπεται ως το παλαιότερο και σημαντικότερο μουσικό κέντρο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου (Μαυρομούστακος, 1994, σελ. 71-78).

Η μεγάλη Επτανησιακή Μουσική Σχολή, με συνθέτες όπως ο Μάντζαρος, ο Ξύνδας, ο Λιβεράλης, ο Λαμπελέτ και ο Σαμάρας, αποτέλεσε την κορωνίδα της μουσικής παράδοσης κατά τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα. Η Σχολή αυτή σαφώς δέχθηκε σημαντικές επιδράσεις από τη μουσική της Ιταλίας της περιόδου εκείνης, τις οποίες αφομοίωσε μέσα στα δικά της πλαίσια. Άλλωστε, κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, λόγω των γενικότερων ανακατατάξεων και αλλαγών στον κόσμο, και οι Επτανήσιοι δέχθηκαν πλήθος επιρροών, όπως ήταν και στη μουσική τους. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το γεγονός ότι τα πρώτα ιδρύματα για την παιδεία του Λαού συμπεριελάμβαναν αρκετά βενετικά πρότυπα ως προς τη δομή και την οργάνωσή τους (Ρωμανού, 2006, σελ. 48).

Από την αρχαιότητα, τα Επτάνησα αποτέλεσαν κέντρο πολιτισμού και μουσικής, που επηρεάστηκε από τον δυτικό κόσμο. Το επίκεντρο της απαρχής της ιστορίας για την διάδοση της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής στην Ελλάδα θεωρείται πως είναι η περιοχή των Επτανήσων. Κάτι τέτοιο, εξάλλου, είναι άμεσα συνυφασμένο και με την παρουσία των Βενετών στην περιοχή ήδη από την εποχή του Μεσαίωνα (όπως τονίστηκε ήδη και πιο πάνω), στοιχείο που εκ των πραγμάτων σήμαινε την διαδικασία της μεταφοράς και ανάπτυξης στοιχείων της ιταλικής και

δυτικής μουσικής παράδοσης στις τοπικές κοινωνίες. Αυτή η διαδικασία μάλιστα θα αρχίσει να καθίσταται ακόμα περισσότερο πιο σαφή στα πλαίσια του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους μετά τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν μια σειρά από πολύ σημαντικούς συνθέτες των Επτανήσων, όπως ήταν Μάντζαρος, Αξιώτης, Ξύνδας, Λιβεράλης, Καρρέρ και άλλοι αναλαμβάνουν να μεταγγίσουν αυτήν την δυτική μουσική παράδοση και στον ελληνικό ηπειρωτικό χώρο (Γαϊτάνος, 2012, σελ. 294).

Την ίδια στιγμή, όμως, ως προς τον ευρύτερο ελληνικό χώρο, συμπεριλαμβανομένου τόσο του ελληνικού βασιλείου, που δημιουργήθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όσο και των διαφόρων ελληνικών κοινοτήτων και όσων βρίσκονταν εκτός του ελληνικού κράτους (όπως π.χ., Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη), η επιρροή αυτή θα καταστεί εφικτή ειδικά μετά από τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Επιπλέον, η αποφασιστική επιρροή των διαφόρων Επτανήσιων συνθετών, ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, θα συνδεθεί άμεσα και με την ίδρυση και λειτουργία μιας σειράς σημαντικών τοπικών μουσικών οργανισμών και συλλόγων. Μάλιστα, ίσως ο σημαντικότερος εξ αυτών των συλλόγων είναι η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας (Γαϊτάνος, 2012, σελ. 277).

Η Κέρκυρα και τα υπόλοιπα Επτάνησα προσέφεραν στην μουσική όχι μόνο τους πρώτους Έλληνες συνθέτες, αλλά και τους πρώτους μουσικούς παιδαγωγούς και επαγγελματίες, οι οποίοι ήταν πολύ χαρισματικοί. Κατά την περίοδο αυτή, οι Κερκυραίοι προτιμούσαν την όπερα και το λυρικό θέαμα και απέκτησαν υψηλά κριτήρια καλλιτεχνικής αξίας. Επίσης, δημιουργούνται νέοι χώροι, όπως το Δημοτικό Θέατρο, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες ανάγκες του θεατρόφιλου κοινού (Χυτήρης, 1994, σελ. 10).

Όσον αφορά τις μπάντες του νησιού, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν είναι ένα καινούργιο στοιχείο για το σύγχρονο πολιτισμό. Η πραγματικότητα είναι ότι η μπάντα απαντάται ακόμη και στην πρώιμη αρχαιότητα, ωστόσο τότε με διαφορετικά είδη, και υφίσταται ως και στη σύγχρονη εποχή, ενώ συναντάται και σε όλους τους προηγμένους πολιτισμούς (West, 1999, σελ. 41). Ωστόσο, η ιστορία των μπαντών της Κέρκυρας είναι σχετικά πρόσφατη και, πιο συγκεκριμένα, ξεκινά κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ενώ σε αυτές συνυπάρχουν και πρακτικές που χρησιμοποιούνταν σε στρατιωτικές και πολιτικές μπάντες από τον προηγούμενο αιώνα. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι και τα όργανα του 18^{ου} αιώνα εξελίχθηκαν, όπως τα πιστόνια και οι τρομπέτες με βαλβίδες, ενώ άλλα μόλις εμφανίστηκαν όπως το εμφώνιο, ή αλλιώς, τούμπα του

Wagner. Χαρακτηριστικά, ο Καρδάμης (2007) αναφέρει τον ερχομό Ιταλού μουσικοδιδάσκαλου και επιδιορθωτή κόρνου με πιστόνια στο νησί της Κέρκυρας, ο οποίος επισημαίνεται ότι αναλάμβανε την διδασκαλία του οργάνου για παιδιά των αριστοκρατών με έμμισθη αμοιβή (Καρδάμης, 2007, σελ. 13).

Η ίδρυση της μπάντας της Φιλαρμονικής της Κέρκυρας, το 1840, υπήρξε σημαντικός σταθμός στον πολιτισμό των Επτανήσων, αλλά και στην εξέλιξη της μουσικής παράδοσης του τόπου (Καρδάμης, 2010, σελ. 14-35). Στην ίδρυσή της συνέβαλαν πολλοί καλλιτεχνικοί, πνευματικοί και άλλοι παράγοντες του τόπου, μεταξύ του 1837 και 1849, οι οποίοι συνεργάστηκαν για να υλοποιήσουν τα οράματά τους. Γνωστή και ως «Παλαιά», η νέα μπάντα Φιλαρμονικής του νησιού αποτελεί το παλιότερο τέτοιο ίδρυμα, με νομική υπόσταση, στη χώρα μας, και από την ημέρα της ίδρυσής της μέχρι και τις μέρες μας έχει συνεχή λειτουργία (Καρδάμης, 2015, σελ. 256). Στη διάρκεια του περίπου ενάμιση αιώνα της ύπαρξής της, ταυτίστηκε με την εορταστική τελετουργία πολλών εορτασμών της εκκλησίας και αργότερα με εθνικές τελετές, ενώ παρείχε δωρεάν μουσική εκπαίδευση στους κατοίκους του νησιού. Ένας από τους πιο μεγάλους δασκάλους της μπάντας από τις πρώτες ημέρες της λειτουργίας της ήταν ο μουσουργός Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος, ο οποίος πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρξε η κινητήρια δύναμη της κερκυραϊκής μπάντας μέχρι και το θάνατό του, το 1872 (Καρδάμης, 2015, σελ. 257). Ο ίδιος συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό με το έργο και τις πράξεις του στο φιλανθρωπικό ρόλο της μπάντας της Κέρκυρας, ενώ παράλληλα αφοσιώθηκε με προσωπικές θυσίες και έξοδα για τη μουσική διαπαιδαγώγηση των κατοίκων του νησιού (Μοτσενίγος, 1958, σελ. 104).

Συνολικά, η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας καθίσταται σαφές πως συνιστά σημαντικό πυλώνα της μουσικής και πολιτιστικής ζωής του νησιού, συνεχίζοντας να συνιστά πηγή έμπνευσης και κατάδειξης του πλούσιου μουσικού ταλέντου του νησιού (Ρόκου, 2021).

Η φιλαρμονική έχει δημιουργήσει μια συμφωνική ορχήστρα και έχει αναπτύξει πλήρως τη διδασκαλία εγχόρδων και πιάνου. Η μπαντίνα της παρέχει ακόμα, την ευκαιρία σε νέους μουσικούς να λάβουν συμμετοχή από την παιδική τους ηλικία σε ένα μουσικό σύνολο.. Επιπλέον, λαμβάνουν χώρα συναυλίες στην νέα αίθουσα εκδηλώσεων, ενώ από το 2009 διοργανώνονται εκεί και διαλέξεις με θέμα την μουσική. Τέλος, έχει εξασφαλισθεί η πρόσβαση

στο διοικητικό και το μουσικό αρχείο της φιλαρμονικής, ενώ εκκίνησε και η λειτουργία του Μουσείου Μουσικής της Φιλαρμονικής το 2010. (Καρδάμης, 2019, σελ. 80).

Η μπάντα αυτή έχει παρουσιάσει συναυλίες σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, καθώς και σε διάφορες χώρες του κόσμου, όπως Δανία, Ηνωμένες Πολιτείες, Κύπρο, Σερβία, Ιταλία και Ρωσία. Επίσης, συμμετείχε στην τελετή αφής της Ολυμπιακής Φλόγας, στην Αρχαία Ολυμπία, στις 25 Μαρτίου του 2004. Επιπλέον, η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας παρέχει μουσικούς στην Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, στην Εθνική Λυρική Σκηνή, στην Ελληνική Ραδιοφωνία, στις Στρατιωτικές Μπάντες και σε άλλα μουσικά σύνολα σε όλη τη χώρα, αλλά και στο εξωτερικό. Τέλος, οι σχολές που λειτουργούν στην φιλαρμονική είναι η σχολή των θεωρητικών, των πνευστών, των κρουστών, των εγχόρδων και του πιάνου (Καρδάμης, 2019, σελ. 76-80).

Οι πιο σημαντικές από τις μπάντες της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας είναι οι παρακάτω:

Η πρώτη αφορά τη περίπτωση της μπάντας με την ονομασία Φιλαρμονική Εταιρεία «Μάντζαρος», η οποία ιδρύθηκε στην Κέρκυρα, το 1890, με σκοπό να προσφέρει ψυχαγωγία στην εργατική τάξη, ενώ ο πρώτος πρόεδρός της ήταν ο Λ. Βλάχος (Τσανταρίδης, 2003, σελ. 56). Αρχικά, ονομαζόταν Ψυχαγωγικός Συνεταιρισμός εν Κέρκυρα και αργότερα μετονομάστηκε σε Μουσικός Σύλλογος «Μάντζαρος» και, τελικά, πήρε την οριστική της ονομασία ως Φιλαρμονική Εταιρεία «Μάντζαρος». Η πρώτη εμφάνιση της μπάντας αυτής πραγματοποιήθηκε το 1890, κατά την ετήσια λιτανεία του Πρωτοκύριακου, στην οποία έλαβαν μέρος περίπου 30 μουσικοί. Η συγκεκριμένη Φιλαρμονική είχε την τιμή να παιανίσει τον *Εθνικό Ύμνο* στις επίσημες τελετές της Επτανήσου με την Ελλάδα (Ρωμανού, 2006, σελ. 21). Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι το έργο της εταιρείας αυτής ήταν πολύ σημαντικό για όλη την κοινότητα της Κέρκυρας, καθώς διέθετε διάφορες σχολές, όπως ξύλινων και χάλκινων πνευστών και άλλων οργάνων (π.χ., πιάνου), καθώς και θεωρητικών μαθημάτων, αλλά και θεάτρου, ήδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της, ενώ αξίζει να ειπωθεί ότι η διδασκαλία των μαθημάτων ήταν δωρεάν (Ζούμπος, 2013, σελ. 32).

Παράλληλα, ήταν η πρώτη φιλαρμονική στην Ελλάδα που ενέταξε γυναίκες μουσικούς στο σύνολό της, και πιο συγκεκριμένα το 1954, καθώς επίσης δέχτηκε μαζικά στις τάξεις της Ισραηλίτες μουσικούς, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Η μπάντα της φιλαρμονικής

έχει λάβει αναγνώριση και διακρίσεις για το έργο της, συμπεριλαμβανομένου του Βραβείου της Ακαδημίας Αθηνών και του τιμητικού βραβείου στο Φεστιβάλ Φιλαρμονικών της Βιέννης, το 1996 και το 2016. Επίσης, η φιλαρμονική αυτή διαθέτει σχολές οργάνων, τμήμα νεανικής μπάντας (μπαντίνα), τμήμα φωνητικής και τμήμα επιδείξεων (Καρδάμης, 2019, σελ. 83-104).

-

Μία ακόμη πολύ σημαντική φιλαρμονική εταιρεία που ιδρύθηκε κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στο νησί, ήταν η Φιλαρμονική Εταιρεία «Σαμάρας», που κύριο μέλημά της ήταν η διδασχά και η διάδοση της τέχνης της μουσικής. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ζούμπος (2019), η εταιρεία αυτή πήρε το όνομά της από έναν μεγάλο συνθέτη της εποχής, τον Σπύρο Σαμάρα, κι αυτό διότι ήθελαν να τιμήσουν τον σημαντικό αυτόν Κερκυραίο για το πολυσήμαντο έργο του, διότι είχε μεγάλη αναγνώριση και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η μπάντα αυτή έκανε την 1^η της εμφάνιση μέσα στους 6 πρώτους μήνες λειτουργίας της (Ζούμπος, 2019, σελ. 575-577). Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, επίσης, που αφορά τον Σπ. Σαμάρα είναι ότι είναι ο μουσουργός που μελοποίησε τον *Ολυμπιακό Ύμνο* των πρώτων στην ιστορία Ολυμπιακών Αγώνων, που έλαβαν χώρα στην Αθήνα, το 1896, στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο (Λεωτσάκος 1991, σελ. 171-172).

Ακολούθως, θα πρέπει να τονιστεί και η παρουσία της μπάντας της Φιλαρμονικής Ένωσης Κέρκυρας «Ο Καποδίστριας», ιδρυθείσα το 1980. Η ίδρυση της φιλαρμονικής συνδέεται με την αποχώρηση 37 μουσικών της μπάντας της «Παλαιάς» Φιλαρμονικής λόγω διαφωνιών. Η φιλαρμονική διατηρεί σχολές οργάνων, σύνολο νεανικής μπάντας (μπαντίνα), σύνολο ορχήστρας ελαφράς μουσικής,, σύνολο ξύλινων, χάλκινων πνευστών και κρουστών οργάνων (Καρδάμης, 2019, σελ. 189-196).

Μία άλλη χαρακτηριστική περίπτωση φιλαρμονικής είναι η Φιλαρμονική Ένωση της Κοινότητας «Γαστουρίου», γνωστή αλλιώς και ως «Η Ομόνοια» (1907), η οποία ιδρύθηκε το 19^ο αιώνα, στο ομώνυμο χωριό, και είναι η παλαιότερη φιλαρμονική που βρίσκεται εκτός της πόλης της Κέρκυρας. Κύριο μέλημα της φιλαρμονικής ήταν η βοήθεια στο χωριό, τόσο κοινωνικά όσο και πνευματικά (Παχής, 2009, σελ. 31).

Η μπάντα του «Σκριπερού», ιδρύθηκε το Μάιο του 1909, ενώ για αρκετό χρονικό διάστημα ήταν η μοναδική μπάντα της Βορείου Κέρκυρας, με την αρχική επωνυμία «Η Επαρχία Όρους» (Καρδάμης, 2009, σελ. 11). Πρώτος αρχιμουσικός της μπάντας του «Σκριπερού» ορίστηκε ο προερχόμενος από την μπάντα της «Μάντζαρος» κορνετίστας Σπυρίδων Μπάκας

(1880-1944). Αυτή εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην πόλη της Κέρκυρας, των Βαΐων του 1910. Πρέπει να σημειωθεί ότι όλες οι δραστηριότητες της εν λόγω μπάντας δεν περιορίζονταν αποκλειστικά και μόνο σε αυτή την περιοχή, αλλά και σε πολλά άλλα μέρη του νησιού, κυρίως στο βόρειο τμήμα του (Καρδάμης, 2019, σελ., 121-128).

Επίσης, πολύ σημαντική ήταν και η προσφορά της Φιλαρμονικής Αδελφότητας Λευκιμναίων, που συστάθηκε το 1910, με έδρα της το χωριό Ριγγιάδες. Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της, στις διάφορες σχολές αυτής της Αδελφότητας διδάσκονταν πνευστά, έγχορδα και φωνητική. Ανέστειλε την λειτουργία της το 1930 λόγω των διαδοχικών πολεμικών και πολιτικών περιπετειών της Ελλάδας. Ανασυστάθηκε εκ νέου το 1960 από τον Γεώργιο Βούλγαρη και το 1988 μετονομάστηκε σε «Μουσική Καλλιτεχνική Ένωση Λευκιμναίων» (Καρδάμης, 2019, σελ. 131-136).

Επιπλέον, υπάρχει η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρίας «Λευκίμμης», που ιδρύθηκε τον Απρίλιο 1911 με το όνομα Μουσικός και Αλληλοβοηθητικός Σύλλογος «Απόλλων». Η μπάντα της Φιλαρμονικής συμμετέχει σε εκδηλώσεις κυρίως της Κέρκυρας ενώ έχει παρουσιαστεί και στο εξωτερικό (Καρδάμης, 2019, σελ. 139-143).

Ταυτόχρονα, σημαντική είναι η προσφορά της μπάντας της Φιλαρμονικής της Κορακιάνας, «Ο Σπύρος Σαμάρας», ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1960. Η συναυλιακή δράση της μπάντας της Κορακιάνας εντός και εκτός του νησιού είναι σημαντική, ομοίως η συμμετοχή της σε τελετές και εορτασμούς εκτός Κέρκυρας (Καρδάμης, 2019, σελ. 145-152).

Εν συνεχεία, είναι σημαντικό να αναφερθεί η μπάντα της Φιλαρμονικής «Θιναλίων» που έχει έδρα την Αχαράβη. Από την ίδρυσή της το 1997 διακρίνεται για τις συμμετοχές της σε δημόσιες εκδηλώσεις στην περιοχή της Κέρκυρας αλλά και εκτός αυτής (Καρδάμης, 2019, σελ. 210-214).

Συμπληρωματικά, υπάρχει και η μπάντα της Φιλαρμονικής Ένωσης Λακώνων, «Ο Άγιος Νικόλαος». Ιδρύθηκε το 1991 και από το 1992 συμμετέχει στο σύνολο των θρησκευτικών εκδηλώσεων της Κέρκυρας (Καρδάμης, 2019, σελ. 205-208).

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να τονιστεί η παρουσία της μπάντας της Φιλαρμονικής Καρουσάδων. Ιδρύθηκε το 1980 και η πρώτη επίσημη εμφάνιση έγινε στους κατοίκους της κοινότητας το 1986 ενώ η εμφάνιση της μπάντας στην πόλη της Κέρκυρας με πλήρη ενδυμασία

και δυναμικό έγινε στην λιτανεία των Βαΐων του 1989 υπό την διεύθυνση του Γεωργίου Σωτηρίου (Καρδάμης, 2019, σελ. 199-202).

Ακόμα, είναι η μπάντα της Φιλαρμονικής Αυλιωτών. Τα Χριστούγεννα του 1982 οι νεαροί μουσικοί της μπάντας έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση. Είναι ενεργή στις θρησκευτικές εκδηλώσεις της Κέρκυρας. Από το 2000 η μπάντα των Αυλιωτών συνεχίζει ως αυτοτελές σωματείο με την επωνυμία Μουσικός Σύλλογος – Φιλαρμονική Αυλιωτών. Από το 2007 έχει μετεξελιχθεί σε Δημοτική Φιλαρμονική (Καρδάμης, 2019, σελ. 183-186).

Το σωματείο Λιαπάδων ιδρύθηκε το 1965 το οποίο είχε χορωδιακή δράση υπό την επωνυμία Φιλοπροδευτικός Μουσικός Σύλλογος Λιαπάδων και 1974 συστάθηκε η μπάντα. Έκανε την παρθενική της εμφάνιση στο χωριό κατά την λιτανεία των Μυροφόρων του 1976. Η πρώτη εμφάνιση στην πόλη της Κέρκυρας πραγματοποιήθηκε κατά την λιτανεία των Βαΐων το 1977 (Καρδάμης, 2019, σελ. 176-180).

Η μπάντα της Φιλαρμονικής Σιναράδων ιδρύθηκε το 1961. Σήμερα αριθμεί πάνω από 120 ενεργούς μουσικούς όλων των ηλικιών, καθώς και πλειάδα νέων μαθητών. Διατηρεί και μπαντίνα μαζί με τις ανάλογες σχολές οργάνων και θεωρητικών (Καρδάμης, 2019, σελ. 155-162).

Η Φιλαρμονική Εταιρία του χωριού Άγιος Ματθαίος «Λορέντζος Μαβίλης», τον Φεβρουάριο του 1965 κατατέθηκε το καταστατικό της φιλαρμονικής στο πρωτοδικείο. Τα Χριστούγεννα του 1966 η μπάντα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο χωριό. Το 1968 στην λιτανεία των Βαΐων εμφανίστηκε στην πόλη της Κέρκυρας (Καρδάμης, 2019, σελ. 165-168).

Βασικός σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να αναλύσει τις φιλαρμονικές μπάντες της Κέρκυρας, επιχειρώντας μία αναλυτική προσέγγιση, που ξεκινά από την αρχαιότητα και φτάνει μέχρι και τις μέρες μας. Κι αυτό διότι οι φιλαρμονικές μπάντες λειτουργούν με καθοριστικό ρόλο στην τοπική κοινότητα, συμμετέχοντας σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις και εορτασμούς, όπως θρησκευτικές τελετές, παρελάσεις και γιορτές.

Πιο αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα που επιχειρούμε να απαντήσουμε είναι τα παρακάτω:

1. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του ιστορικού ρόλου της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας και του πολιτιστικού της αντίκτυπου σήμερα;
2. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της μουσικής παράδοσης στην Κέρκυρα και του ρόλου της μπάντας της Φιλαρμονικής στη διατήρηση αυτής;

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, στο θεωρητικό κομμάτι, που συνιστά το πρώτο μέρος της εργασίας, γίνεται χρήση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Σε αυτό συμπεριλαμβάνεται η μελέτη άρθρων, αλλά και βιβλίων σχετικών με το αντικείμενο της διπλωματικής και η καταγραφή και κριτική ανάλυση του υλικού. Όσον αφορά στο ερευνητικό μέρος, πραγματοποιείται η ποιοτική μεθοδολογία έρευνας, με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων. Πιο συγκεκριμένα, η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συγκέντρωση πρωτογενών δεδομένων, από άτομα ηλικίας 20 έως 65 ετών. Πραγματοποιήθηκαν 20 στο σύνολο συνεντεύξεις, σε διάστημα έξι μηνών, από μουσικούς, συνεργάτες, στελέχη, αλλά και απλούς φίλους της μπάντας της Φιλαρμονικής, από τις οποίες οι τρεις ήταν ηχογραφημένες και οι υπόλοιπες έγιναν με ελεύθερη συζήτηση. Στη συνέχεια, συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν όλα τα δεδομένα για την εκπόνηση της εργασίας.

1ο Κεφάλαιο: Η ιστορία της μουσικής στα Επτάνησα και στην Κέρκυρα - Η συμφωνική μουσική στον ελλαδικό χώρο κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα

Η ιστορία της συμφωνικής μουσικής στα Επτάνησα, και στην Κέρκυρα ειδικότερα, αναμφίβολα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την παρουσία των δυτικών και κυρίως των Βενετών στα Επτάνησα, ήδη ακόμα και από την περίοδο του Μεσαίωνα. Η ιστορία αυτή σημαδεύεται ανεξίτηλα από την παρουσία της Επτανησιακής Σχολής από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετά, εντούτοις, όμως, είναι ενδεικτικό συγχρόνως το γεγονός ότι και πριν από αυτήν την περίοδο δεν έπαυαν να υφίστανται άμεσες επιρροές από την δυτική και κυρίως από την ιταλική μουσική. Αυτό το στοιχείο, για παράδειγμα, επρόκειτο να αποτυπωθεί ιδιαίτερα μέσα από το παράδειγμα της ύπαρξης μιας επτανησιακής τοπικής παράδοσης σχετικής με την δυτική κλασική και έντεχνη μουσική (Λεούση, 2003, σελ. 294).

Στην διάρκεια της περιόδου ανάμεσα στο 1771 και το 1798, κι ενώ ήδη πλέον είχε αρχίσει να αναδύεται ολοένα περισσότερο ένα τοπικό κύμα συνθετών και μουσικών της συμφωνικής μουσικής που είχαν ελληνική καταγωγή, το θέατρο Σαν Τζάκομο είχε ανεβάσει ήδη περί τις 45 όπερες (Λεούση, 2003, σελ 299). Κάτι τέτοιο, κατά την προσωπική μου άποψη, είναι ενδεικτικό, ως προς το ότι ήδη πια η έντεχνη δυτικής προέλευσης μουσική είχε παγιωθεί για τα καλά σε μια τέτοια περιοχή του ελληνικού κόσμου, όπως η Κέρκυρα.

Εικόνα 1: Θέατρο Σαν Τζάκομο

Μέσω διαφόρων ερευνών, εξάλλου, φαίνεται, πως ήδη κατά την διάρκεια της ενετοκρατίας στα νησιά του Ιονίου Πελάγους είχαν υπάρξει μια σειρά από τοπικούς μουσικοσυνθέτες, οι οποίοι είχαν εξασκηθεί και μαθητεύσει στα διάφορα είδη της δυτικής

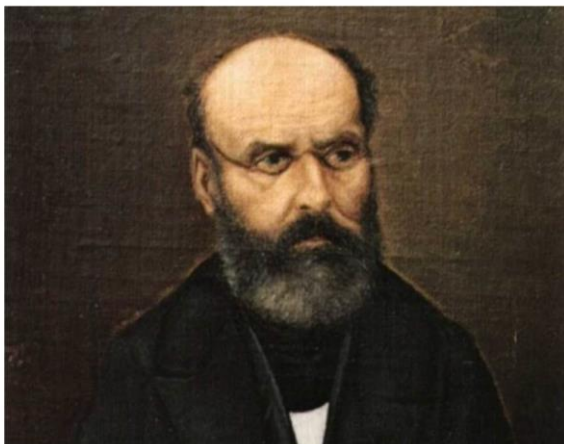
έντεχνης και κλασικής μουσικής, τη στιγμή που επρόκειτο να αναπτύξουν και ένα ενδιαφέρον συνθετικό, μουσικό έργο. Αυτό το στοιχείο είναι ένα σαφέστατο δείγμα δηλαδή, ως προς το ότι αυτή η μουσική, αν και είχε προέλθει από ξένους κυρίαρχους, με το πέρασμα των αιώνων πλέον είχε αποτελέσει αναπόσπαστο στοιχείο και κομμάτι της ίδιας της τοπικής κουλτούρας και του παραδοσιακού πολιτισμού των Επτανήσων (Ρωμανού, 2006, σελ 145).

Συγχρόνως, όμως, σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι στους αιώνες πριν από τον 19^ο αιώνα, σε διάφορες περιοχές του βενετοκρατούμενου ελληνισμού είχαν ήδη αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους συνθέτες, οι οποίοι είχαν επιχειρήσει να αντιγράψουν στοιχεία της δυτικής προέλευσης έντεχνης μουσικής.

Στην πορεία επρόκειτο να κάνει την εμφάνισή της, συγκεκριμένα το έτος 1815, η Επτανησιακή Σχολή. Ιδρυτής της, μάλιστα, θεωρείται ο μεγάλος Επτανήσιος συνθέτης της περιόδου, Νικόλαος Μάντζαρος, που ήταν επίσης εκείνος που μελοποίησε τον *Ύμνο προς την Ελευθερία* του Διονύσιου Σολωμού. Ο ρόλος του αναφορικά με την εμπέδωση στοιχείων και βασικών αρχών της έντεχνης και συμφωνικής μουσικής στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα είχε υπάρξει ιδιαίτερα σημαντικός και καθοριστικός (Ρωμανού, 2006). Κι αυτό, δεδομένου ότι αν και ήδη από χρόνια πριν είχε μια σχετικά καλή σταδιοδρομία στη Νάπολη της Ιταλίας, εντούτοις επέστρεψε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, δηλαδή την Κέρκυρα, ώστε να μεταλαμπαδεύσει τις σχετικές του γνώσεις, τόσο σε Κερκυραίους όσο και σε άλλους Έλληνες μουσικούς του 19^{ου} αιώνα. Μερικοί εκ των μαθητών του στην πορεία, μάλιστα, θα αποτελούσαν ορισμένα από τα μεγαλύτερα ονόματα μουσικοσυνθετών στην νεότερη ιστορία της ελληνικής έντεχνης μουσικής, όπως ήταν ο Παύλος Καρρέρ, ο Ιωσήφ Λιβεράλης, ο Διονύσιος Ροδοθεάτος, ο Σπυρίδων Ξύνδας, αλλά και ο Δομένικος Παδοβάς (Παπαγεωργίου, 1890, σελ. 18).

Αναμφίβολα, σημαντικότερο έργο του Μάντζαρου θεωρείται η μελοποίηση του *Ύμνου εις την Ελευθερία*, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ενώ είναι γεγονός ότι το έργο του είχε υπάρξει πολυποίκιλο. Κι αυτό, αν, για παράδειγμα, λάβουμε υπόψη μας την περίπτωση της μονόπρακτης κωμικής του όπερας *Don Crepuscolo* και η οποία θεωρείται σημαντική από την άποψη, πως είναι παράλληλα η πρώτη γνωστή ελληνική όπερα και που χρονολογείται από το 1815 (Σιώψη, 2005, σελ. 291). Ακόμα, ήταν και ο πρώτος συνθέτης που ασχολήθηκε με την δημιουργία των πρώτων γνωστών ελληνικών έργων για κουαρτέτο εγχόρδων, ενώ ήταν και ο

πρώτος που δημιούργησε ρεπερτόρια κάποιων έργων για πιάνο (Καρδάμης, 2010, σε. 157-179).

Νικόλαος Μάντζαρος (1795 – 1873)

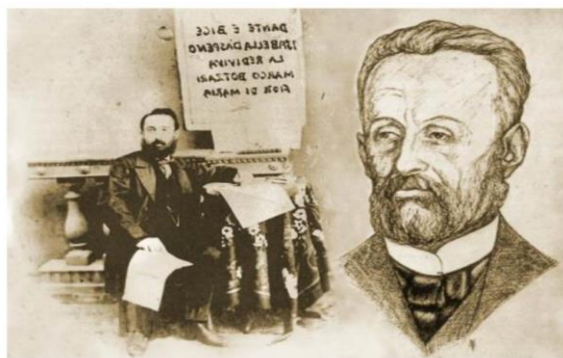
Εικόνα 2: Νικόλαος Μάντζαρος

(Πηγή: Σαν Σήμερα .gr)

Ο Παύλος Καρρέρ είχε συνθέσει τα πρώτα του έργα κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1840, αν και στην πορεία επρόκειτο για αρκετά χρόνια να βρεθεί στην Ιταλία, όπου, μάλιστα, είχε μια αρκετά ενδιαφέρουσα καριέρα. Εκεί είχε κάνει το ντεμπούτο του ως συνθέτης όπερας το 1852, με το έργο *Δάντης και Βεατρίκη*, που επίσης είχε και ορισμένες πολιτικές αιχμές κατά των Αυστριακών. Ο ίδιος επαναπατρίστηκε το 1857, προκειμένου να συμβάλει στην ανάπτυξη εθνικής έντεχνης μουσικής στην Ελλάδα. Αυτό, άλλωστε, συνδέθηκε με κάποιες εθνοκοπατριωτικού περιεχομένου όπερές του, όπως ήταν ο *Μάρκος Μπότσαρης*, η *Κυρά Φροσύνη* και η *Δέσπω*, αν και δεν σταμάτησε να συνθέτει και ορισμένες όπερες με μυθιστορηματική πλοκή, όπως ήταν το 1868 η *For di Maria* και στην πορεία το 1884 η όπερα *Maria Antonietta*, όπου εξάλλου είναι δυνατόν κάποιος να διαπιστώσει και την παρουσία ορισμένων πιο ρεαλιστικών στοιχείων σε σκηνικό και μουσικό επίπεδο (Ρωμανού, 2006, σελ. 106).

Ένα πάρα πολύ σημαντικό έργο του Παύλου Καρρέρ αναμφίβολα μπορεί να θεωρηθεί πως είναι η τελευταία του όπερα, που έχει τον τίτλο *Μαραθών-Σαλαμής*, όπου γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει ένας συνδυασμός μεταξύ του όψιμου νεοκλασικισμού με τον πρώιμο μουσικό ιμπρεσιονισμό. Πιο συγκεκριμένα, η όπερα δεν είχε εμφανιστεί στην εποχή του Καρρέρ, ο

οποίος είχε υπάρξει ο πλέον δημοφιλής Έλληνας συνθέτης στον 19^ο αιώνα, δεδομένης και της άμεσης επαφής του με τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή όπερα εκείνης της περιόδου. Η εμφάνιση της συγκεκριμένης όπερας, για την ακρίβεια, έλαβε χώρα για πρώτη φορά το 2003 (Ξεπαπαδάκου, 2004, σελ. 111-121).

Εικόνα 1: Παύλος Καρρέρ (1829-1896)

(Πηγή: Σαν Σήμερα .gr)

Αναμφίβολα, κεντρικής σημασίας ήταν η προσφορά και του Σπυρίδωνα Ξύνδα στην επέκταση και ανάπτυξη της μουσικής παράδοσης της Δύσης στον ελληνικό χώρο κατά τον 19^ο αιώνα. Κι αυτός είχε σπουδές στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στη Νάπολη, όπου βρέθηκε σε νεαρή ηλικία το 1833, ενώ το 1840 θα πρωταγωνιστούσε μαζί με άλλους σημαντικούς συνθέτες στην ίδρυση της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, όπου δίδαξε για περίπου 20 χρόνια, κυρίως θεωρητικά μαθήματα αλλά και εκκλησιαστική μουσική (Πετσάλη, 2018). Έγραψε για πρώτη φορά όπερα πάνω σε ελληνικό λιμπρέτο, τον «Υποψήφιο Βουλευτή». Πολύ σημαντικός του μαθητής είχε υπάρξει ο Σπύρος Σαμάρας, ο οποίος επίσης επρόκειτο στην πορεία να «σημαδέψει» ανεξίτηλα την πορεία της ελληνικής έντεχνης μουσικής (Δρακάτου, 2004, σελ. 194)

Γενικότερα, ως προς την περίπτωση της πρώτης γενιάς της Επτανησιακής Σχολής, είναι δυνατόν να λάβουμε υπόψη μας, πως η διάρκειά της ήταν το 1815 ως το 1870. Λόγω και των αντίστοιχων επιρροών από την Ιταλία (κι από τους Βενετούς ως τα τέλη περίπου του 18^ο αιώνα, καθώς τα Επτάνησα στη συνέχεια πέρασαν διαδοχικά από γαλλική, ρωσική και αγγλική

κυριαρχία), στα πλαίσια του έργου αυτής της πρώτης φάσης της Επτανησιακής Σχολής γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι περισσότερο είχαν κυριαρχήσει οι όπερες και τα μελοδράματα. Δεδομένου πως στα έργα αυτής της πρώτης φάσης είναι έντονο ακόμα το ιταλικό στοιχείο, θεωρήθηκε, αν και μάλλον με υπερβολικό τρόπο, το ότι στο έργο αυτών των πρώτων εκπροσώπων της Επτανησιακής Σχολής είχε πιο έντονο το ιταλικό, παρά το ελληνικό στοιχείο (Ρωμανού, 2006, σελ. 112).

Αυτό το τελευταίο στοιχείο, πιστεύω, πως όντως μεν ισχύει εν μέρει, αλλά όχι στο βαθμό που θεωρήθηκε σε παλαιότερες εποχές, αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι διάφοροι μουσικοσυνθέτες της Επτανήσου, όπως ο Καρρέρ, ο Σαμάρας, ο Ξύνδας, ο Παδοβάς, ο Μάντζαρος και άλλοι είχαν συνδυάσει και στοιχεία της παλαιάς παραδοσιακής και δημοτικής μουσικής, τόσο των Ιόνιων νησιών όσο επίσης και του υπόλοιπου ελλαδικού χώρου.

Η δεύτερη γενιά της Επτανησιακής Σχολής, από την άλλη μεριά, είχε τις απαρχές της στο 1870 και η διάρκειά της θα φτάσει ως τον εικοστό αιώνα (περίπου ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πιο συγκεκριμένα). Το τέλος της, εξάλλου, επήλθε με την αντίστοιχη επικράτηση της λεγόμενης Εθνικής Σχολής. Αυτό φυσικά εδώ δεν σήμαινε και το ότι και στο χώρο της Εθνικής Μουσικής Σχολής δεν είχαν υπάρξει σημαντικοί Επτανήσιοι συνθέτες που συνέχισαν άλλωστε να συμβάλουν εν πολλοίς στην μετάδοση και ανάπτυξη της δυτικής έντεχνης μουσικής στην Ελλάδα. Τέτοια παραδείγματα ήταν εκείνα του Γ. Σκλάβου, του Αντίochου Ευαγγελάτου, αλλά και του Σπυρίδωνα Στάθη. Ως προς τους σημαντικότερους εκπροσώπους αυτής τα δεύτερης γενιάς, αναμφίβολα ένας ήταν ο Σπυρίδων Σαμάρας. Ο τελευταίος που γεννήθηκε το 1861 στην Κέρκυρα, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, είχε ως δάσκαλό του τον Σπυρίδωνα Ξύνδα, ενώ αργότερα και συγκεκριμένα το 1881 βρέθηκε για μουσικές σπουδές στο Παρίσι. Ωστόσο, ο ίδιος θα ξεκινούσε την καριέρα του, ως συνθέτης, στην Ιταλία το 1885, όπου μάλιστα το 1886 θα ανέβαζε στο Μιλάνο την όπερά του *Φλώρα Μιράμπιλις*, ενώ πολύ μεγάλη επιτυχία είχε το 1888 και το ανέβασμα της όπεράς του *Μετζέ* στη Ρώμη (Λεωτσάκος, 2014).

Φυσικά, ο ίδιος ο Σαμάρας ποτέ δεν είχε διακόψει τις σχέσεις του με την Ελλάδα και το 1889 παρουσίασε την όπερά του *Φλώρα Μιράμπιλις*, στην Κέρκυρα (Κώστιος, 2019, σελ. 170). Προσωπικά, έχω την αίσθηση ως προς αυτό την εξέλιξη ότι ήταν δείγμα του ότι τόσο ο Σαμαράς, όσο και άλλοι σπουδαίοι και καταξιωμένοι συνθέτες της συμφωνικής έντεχνης μουσικής, ήταν αποφασισμένοι διαχρονικά να προσφέρουν τις γνώσεις και την εμπειρία τους

πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο, με γνώμονα την ανάπτυξη αυτού του μουσικού είδους και στον ελλαδικό χώρο.

Φυσικά, ο Σπυρίδων Σαμάρας είναι παγκοσμίως γνωστός και για τη μελοποίηση του *Ολυμπιακού Ύμνου* που του ανατέθηκε από την Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, στα πλαίσια των Πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το 1896 (Γογγάκη, 2013, σελ 55). Σε συνάρτηση με αυτή τη δεύτερη γενιά της Επτανησιακής Σχολής πρέπει να σημειωθεί πως η επιρροή της στην μετάδοση των στοιχείων της συμφωνικής και έντεχνης μουσικής είχε αυξηθεί κατακόρυφα, ιδίως μετά τη δεκαετία του 1860, όταν τα Επτάνησα επρόκειτο να ενωθούν με την Ελλάδα. Ως προς την σύνθεση του *Ολυμπιακού Ύμνου*, από τον Σαμάρα, κάτι που πιστεύω ότι καθίσταται εμφανές σε αυτό το σημείο, μάλιστα, είναι και το ότι το μουσικό έργο όλων αυτών των μουσικοσυνθετών της έντεχνης συμφωνικής μουσικής ήδη και από τον 19^ο αιώνα, όπως επίσης όμως και κατά την διάρκεια του 20ού αιώνα, είχε συνδεθεί άμεσα με την προβολή στοιχείων της εξιδανικευμένης και ρομαντικής εικόνας για τον ελληνισμό της εποχής, σε σχέση με τη σύνδεσή του με την αρχαιότητα.

Επίσης, πρέπει να θεωρήσουμε, σε αυτό το σημείο, και το γεγονός ότι πολύ σημαντικό και καθοριστικό ρόλο είχε παίξει και η ίδρυση του Ωδείου Αθηνών, το 1871, το οποίο από τον αμέσως επόμενο χρόνο αναγγέλθηκε η λειτουργία του, μετά από ανάλογο προεδρικό διάταγμα. Επρόκειτο για μια εξέλιξη με την οποία το αποτέλεσμα ήταν να βρεθούν στην Αθήνα μεγάλοι συνθέτες, όπως ήταν ο Σαμάρας, αλλά και ο Ναπολέον Λαμπελέτ. Ο τελευταίος, που γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1864, είχε σπουδάσει μουσική στη Νάπολη, ενώ αργότερα επρόκειτο να διοριστεί καθηγητής στο Ωδείο Αθηνών, αν και το 1887 ίδρυσε τη δική του μουσική σχολή. Ακόμα είχε υπάρξει και ένας από εκείνους που πρωτοστάτησαν στην δημιουργία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Αθηνών (Σειραγάκης, 2014, σελ. 24).

Ο πιο σημαντικός Νεοέλληνας συνθέτης συμφωνικής μουσικής ήταν ο Δημήτρης Λιάλιος (1869-1940). Το 1891 στο Μόναχο γράφει την πρώτη του συμφωνία *Mitternachtstraum* αποτελούμενη από τέσσερα μέρη. Η συμφωνική μουσική στην Ελλάδα αναπτύσσεται πιο συστηματικά από τους νεοέλληνες συνθέτες κάτι το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της συμφωνικής ορχήστρας. Η πρώτη συμφωνική ορχήστρα ιδρύεται το 1893 από τον Όμιλο Φιλόμουσων υπό τη διεύθυνση του ιταλού Riccardo Boniccioli αποτελώντας την από 40 όργανα. Το 1896 στους Ολυμπιακούς Αγώνες εκτελεί τον *Ολυμπιακό Ύμνο* του Σπυρίδων Σαμάρα και το

συμφωνικό ποίημα με τίτλο *Πένταθλον* του Διονύσιου Λαυράγκα. Το 1893 ιδρύεται και η συμφωνική ορχήστρα του ωδείου Αθηνών (Σιώψη, 2005, σελ. 299).

Κατά την προσωπική μου άποψη, είναι δυνατόν να σημειωθεί και το ακόλουθο στοιχείο: μέσω αυτών των πρωτοπόρων μουσικοσυνθετών του 19^{ου} αιώνα από τα Επτάνησα, θα ετίθεντο ουσιαστικά εκείνες οι βάσεις, με τις οποίες θα οργανωνόταν μακροπρόθεσμα η εκπαίδευση και μετάδοση αυτού του είδους μουσικής σε πανελλαδική κλίμακα. Αυτό μάλιστα στην πορεία θα φανεί παράλληλα μέσα και από το έργο συνθετών της ελληνικής έντεχνης μουσικής, όπως ο Μανώλης Καλομοίρης και ο Δημήτρης Μητρόπουλος.

Αναφερόμενοι, αντίστοιχα, στην περίπτωση της δυτικής μουσικής στην Ελλάδα, είναι δυνατόν εδώ να κάνουμε παράλληλα χρήση του όρου έντεχνη νεοελληνική μουσική. Ο όρος αυτός, πιο συγκεκριμένα μάλιστα, είναι συνδεδεμένος ειδικότερα με την κοσμική μουσική από Έλληνες συνθέτες από τις αρχές της δεκαετίας του 1830, με άλλα λόγια, από τις απαρχές της ζωής του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Η πορεία της κλασικής μουσικής στην Ελλάδα κατά την εν λόγω εποχή, αναμφίβολα έχει υπάρξει άμεσα συνδεδεμένη με την πορεία της ελληνικής εθνικής μουσικής σχολής, της οποίας ιδρυτής είχε υπάρξει ο Μανώλης Καλομοίρης (Ξανθουδάκης 2022, σελ. 327).

Πάντως, μέσω και του Καλομοίρη, είναι χαρακτηριστικό, πως στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, είχε προκύψει μια έντονη εσωτερική διαμάχη στους κόλπους των μουσικοσυνθετών της έντεχνης δυτικής μουσικής, μετά από την ανάληψη της θέσης του διευθυντή στο Ωδείο Αθηνών από τον εξίσου σημαντικό μουσικό Γεώργιο Νάζο. Η έριδα, που ξέσπασε εκείνο το διάστημα, αφορούσε το θέμα της αντιπαλότητας μεταξύ των Επτανήσιων συνθετών, οι οποίοι ήταν συνδεδεμένοι παραδοσιακά με την ιταλική μουσική παράδοση και μιας σειράς νέων μουσικών που έκαναν την εμφάνισή τους εκείνο το διάστημα και που ήταν πιο προσκολλημένοι στην γερμανική μουσική παράδοση, όπως ήταν ο Νάζος, αλλά και ο Καλομοίρης (Ξανθουδάκης 2022, σελ. 349).

Φυσικά ο ίδιος ο Καλομοίρης είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην διαδικασία της προώθησης της Εθνικής Μουσικής Σχολής. Η καταγωγή του ήταν από τη Σμύρνη, ενώ επίσης προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ξεκίνησε τις μουσικές του σπουδές στην Αθήνα, ολοκληρώνοντάς τες αργότερα στη Βιέννη. Μετά από ένα σύντομο διάστημα διδασκαλικής καριέρας στη Ρωσία, επρόκειτο να εγκατασταθεί το 1910, μόνιμα, στην Αθήνα. Μέσα από το έργο του είχε ως σκοπό

να δημιουργήσει μια Ελληνική Εθνική Σχολή, η οποία θα ήταν ανάλογη άλλων σχολών ανά την Ευρώπη και η οποία θα βασιζόταν σε κάποιο βαθμό σε γερμανικά μουσικά πρότυπα, αλλά και σε θεματολογία και μοτίβα ελληνικής προέλευσης (Μαλιάρας 2001, σελ. 191).

2^ο Κεφάλαιο: Μεθοδολογία

2.1 Ποιοτική μέθοδος

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας είναι αυτή της ποιοτικής μεθοδολογίας, μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων. Κι αυτό διότι η μέθοδος αυτή συνιστά ένα σύνολο ερευνητικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται για την κατανόηση, περιγραφή, εξήγηση και ερμηνεία κοινωνικών φαινομένων ή προβλημάτων. Η βασική αρχή αυτής της προσέγγισης έγκειται στην άντληση, κατανόηση των φαινομένων, καθώς και για τις εμπειρίες και απόψεις των ανθρώπων που εμπλέκονται, αλληλοεπιδρούν και επηρεάζονται από αυτά. Η ποιοτική μέθοδος επικεντρώνεται στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων, στην προκειμένη περίπτωση μέσω συνεντεύξεων, οι οποίες αναλύθηκαν με ιδιαίτερη προσοχή, αναζητώντας την βαθύτερη κατανόηση του θέματος της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας.

Η ποιοτική έρευνα είναι κάτι που λαμβάνει χώρα σε πραγματικές και όχι σε τεχνητές ή πειραματικά ελεγχόμενες συνθήκες ή καταστάσεις. Αυτό σημαίνει και την παρατήρηση ανθρώπων και φαινομένων, δραστηριοτήτων και άλλων στο φυσικό τους περιβάλλον. Για αυτό το λόγο, μάλιστα, σε αντίθεση με την περίπτωση της ποσοτικής έρευνας, η ποιοτική έρευνα είναι συναφής με την διερεύνηση του κοινωνικού, πολιτιστικού ή και του ιστορικού πλαισίου σχετικά με μια ανθρώπινη δραστηριότητα, ένα εκπαιδευτικό, κοινωνικό φαινόμενο (Ισαρη & Πουρκός, 2015, σελ. 13).

2.2 Εργαλεία της έρευνας

Στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της επιτόπιας έρευνας, για καλύτερη και πιο βαθιά κατανόηση του θέματος. Αρχικά συγκεντρώθηκαν τα πρωτογενή δεδομένα, διεξάγοντας συνεντεύξεις, παρατηρώντας παράλληλα την συμπεριφορά και τις αντιδράσεις των ερωτώμενων, και καταγράφοντας σημειώσεις και σχόλια. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα αυτή παρέχει σημαντική προσέγγιση για την κατανόηση του θέματος της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, επιτρέποντας την διασφάλιση της πραγματικής εμπειρίας. Ακολούθως, σχετικά με την συμμετοχική παρατήρηση συμμετείχα

ενεργά στις δραστηριότητες της μπάντας της Φιλαρμονικής και δεν ήμουν ένας απλός παρατηρητής. Κατά τη συμμετοχική παρατήρηση, εντάχθηκα στον χώρο της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, συμμετέχοντας σε δραστηριότητες και αλληλοεπιδρώντας με τους συμμετέχοντες, για την καλύτερη κατανόηση του θέματος. Όσον αφορά με την ημιδομημένη συνέντευξη, που επιλέχθηκε για την παρούσα διπλωματική, είναι αποτελούμενη από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων. Η χρήση της από τους ποιοτικούς ερευνητές, εξάλλου, είναι συνδεδεμένη με την πρόθεση της ύπαρξης ενός γενικού οδηγού για τα διάφορα θέματα που μπορεί να θεωρούνται σημαντικά, στα πλαίσια διερεύνησης μιας τέτοιας έρευνας (Καλλινάκης, 2010, σελ. 166).

Οι ημιδομημένες ερωτήσεις μου είναι συνδεδεμένες με κάποια συγκεκριμένα στοιχεία και παραμέτρους και διακρίνονται από τα κάτωθι χαρακτηριστικά:

- ❖ Εστιάζουν σε θέματα που αφορούν τα ερευνητικά ερωτήματα.
- ❖ Είναι ανοικτές και ευέλικτες.
- ❖ Είναι κατανοητές από τους συνεντευξιαζόμενους και επίσης έχουν κάποιο νόημα για τους ίδιους.
- ❖ Είναι ερωτήσεις σχετικές με τις διάφορες εμπειρίες τους.
- ❖ Διακρίνονται από ευαισθησία, όπως επίσης όμως και από διακριτικότητα, προκειμένου οι συνεντευξιαζόμενοι να νιώθουν πάντα όσο το δυνατόν περισσότερο άνετα και φυσικά είναι ερωτήματα πάντα συνδεδεμένα με τις βασικές αρχές δεοντολογίας.
- ❖ Είναι πάντοτε δομημένες, προκειμένου να υποβοηθείται στην διάρκεια της συνέντευξης όσο το δυνατόν περισσότερο η επικοινωνία και η κατανόηση ανάμεσα στον ερευνητή και τους συνεντευξιαζόμενους.
- ❖ Οι ερωτήσεις δεν έχουν κατευθυντικό χαρακτήρα και δεν καθοδηγούν έμμεσα τον ερωτώμενο, ώστε να απαντά με τέτοιο τρόπο που να είναι σύμφωνος με τα προσωπικά συναισθήματα και ιδέες του ερευνητή (Berg, 2001).

3^ο Κεφάλαιο: Η ίδρυση της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας και η πορεία της έως στις αρχές του 21^ο αιώνα

Εξετάζοντας εδώ συνοπτικά την περίπτωση της ιστορικής πορείας της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, θα ήταν δυνατόν να τονιστεί αρχικά ότι η ίδρυσή της είχε λάβει χώρα στις 12 Σεπτεμβρίου του 1840. Βασικός στόχος ήταν το να αποτελέσει την πρώτη ελληνική μουσική ακαδημία, η οποία, επηρεασμένη από την δυτικοευρωπαϊκή μουσική παραγωγή, θα ήταν συγχρόνως οργανωμένη με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Μια παράμετρος τότε που είχε συμβάλει αποφασιστικά στην ίδρυσή της ήταν το ότι λόγω του θανάτου του Βρετανού μονάρχη Γουλιέλμου του Δ΄ το 1837, οι τοπικές βρετανικές Αρχές του νησιού είχαν απαγορεύσει την συμμετοχή της μπάντας των τοπικών βρετανικών στρατευμάτων σε διάφορες γιορτές και θρησκευτικές λιτανείες του τοπικού Ελληνορθόδοξου πληθυσμού (Καρδάμης, 2010, σελ. 32).

Αυτό στην πορεία, εξάλλου, θα έπαιζε σημαίνοντα ρόλο, σχετικά με την προώθηση της δημιουργίας και οργάνωσης μιας νέας τοπικής μουσικής ακαδημίας, που θα κάλυπτε αυτό το κενό. Ως προς την περίπτωση της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας πρέπει να τονιστεί ότι η ίδια είχε αποτελέσει τον παλαιότερο και πρώτο μουσικό εκπαιδευτικό οργανισμό σε ελληνικό έδαφος. Μια κεντρική παράμετρος που θεωρήθηκε εδώ μάλιστα βασικός στόχος για τους ιδρυτές της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας συνίστατο στην δημιουργία ενός είδους μουσικής ακαδημίας, που θα ήταν όμοια, ως προς την οργάνωση και λειτουργία της, με εκείνες που λειτουργούσαν ήδη από πολύ παλαιότερα στην ιταλική χερσόνησο (Καρδάμης, 2010, σελ. 26).

Είναι πολύ ενδιαφέρον ακόμα, αναφορικά με τους ποικίλους στόχους των ιδρυτών της εν λόγω Εταιρείας στην Κέρκυρα, ότι οι ίδιοι επεδίωκαν ουσιαστικά την προβολή και προώθηση της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής εκπαίδευσης σε όλα τα κοινωνικά στρώματα της τοπικής κοινωνίας. Είναι χαρακτηριστικό, πως πριν ακόμα από το 1840, δηλαδή το έτος ίδρυσης της στο νησί (κι αυτό αφορούσε μια κοινή πρακτική στα πλαίσια των τοπικών κοινωνιών της Επτανήσου και από τους προηγούμενους αιώνες) η ενασχόληση με την μουσική και ιδιαίτερα με την κοσμική δυτική μουσική αφορούσε εκείνα τα τμήματα του πληθυσμού που είχαν την οικονομική δυνατότητα να ακολουθήσουν αυτό το είδος σπουδών. Εδώ συγχρόνως θα πρέπει να

προσθέσουμε και το γεγονός ότι αυτός ο στόχος των ιδρυτών της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, αφορούσε την παροχή κλασικής μουσικής παιδείας για τους άνδρες και για τις γυναίκες, χωρίς διακρίσεις σε σχέση με το φύλο (Μοτσενίγος, 1958, σελ. 102).

Ορισμένοι εκ των ιδρυτών της συγκεκριμένης Σχολής, όπως ήταν ο Συρίδων Ξύνδας, είχαν υπάρξει ήδη από καιρό πριν καταξιωμένοι συνθέτες. Μεταξύ αυτών των ιδρυτών θα μπορούσε να συμπεριλάβει κανείς και τον Πέτρο Κουαρτάνο, το Φραγκίσκο Ριβέλλη, το Γουλιέλμο Μέζα, τον Ιωάννη Καλονά, τον Νικόλαο Μακρή, τον Αντώνιο Λιμπεράλη, τον Ιωάννη Φραγκούλη, αλλά και το Νικόλαο Καβάσιλα. Ορισμένα εξ αυτών των ατόμων, άλλωστε, όπως ο Καβάσιλας, ο Μέζας, ο Μακρής, ο Ριβέλλης, αλλά και ο Κουαρτάνος, είχαν αποτελέσει τα μέλη του πρώτου προεδρείου της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας. Ένα άλλο μέλος αυτού του πρώτου προεδρείου ήταν ο Γεράσιμος Ρινόπουλος (Καρδάμης, 2019, σελ. 44-45).

Σε κάθε περίπτωση ακόμα, είναι χαρακτηριστικό ότι ιστορικά η απουσία διδασκτρων και η δωρεάν διδασκαλία από τους διαφόρους καταξιωμένους μουσικοσυνθέτες και διδασκάλους, είχε παίξει εξίσου έναν πολύ βασικό ρόλο ως προς την διάδοσή της στην τοπική κοινωνία της Κέρκυρας. Αυτή η διάσταση, μάλιστα, θα αποτυπωνόταν με ενάργεια και στην διάρκεια του εικοστού αιώνα. Πρώτος Καλλιτεχνικός Διευθυντής της ήταν ο Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος, ο οποίος διατήρησε αυτό το αξίωμα μέχρι τον θάνατό του το 1872. Η Φιλαρμονική είχε ένα πλήρως οργανωμένο πρόγραμμα διδασκαλίας τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη της μουσικής, ενώ οι μαθητές της διδάχθηκαν τη μουσική ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης, έχοντας την ευκαιρία να διδαχθούν από επαγγελματίες μουσικούς και δασκάλους μουσική, αρμονία και όργανα (Καρδάμης, 2019, σελ. 48).

Τα μαθήματα αυτής της τελευταίας κατηγορίας βρήκαν την καλλιτεχνική του έκφραση μέσα από το συγκρότημα πνευστών της Φιλαρμονικής, ένα σύνολο που έγινε πολύ δημοφιλές εξελισσόμενο σε αναπόσπαστο κομμάτι των δημόσιων και θρησκευτικών εορτών. Ωστόσο, η δημοτικότητα του συγκροτήματος ήταν τόσο έντονη, που τελικά στην κοινή γνώμη της Κέρκυρας το «συγκρότημα» έγινε συνώνυμο της «Φιλαρμονικής». Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε σοβαρό θέμα, κυρίως λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπισε ένα μη κυβερνητικό ίδρυμα, όπως η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, καθώς και ως αποτέλεσμα της έλλειψης επαγγελματιών εκπαιδευτικών. Ωστόσο, μόλις το 1907, καθώς και

κατά τη δεκαετία του 1930, όταν η συμφωνική ορχήστρα της εταιρείας εμφανίστηκε στο Δημοτικό Θέατρο Κέρκυρας, έτυχε μεγάλης αποδοχής από τους κριτικούς. Η συμφωνική ορχήστρα της Φιλαρμονικής έκανε σποραδικές εμφανίσεις μέχρι τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Από το 2003 η ορχήστρα ξεκίνησε και πάλι τις δραστηριότητές της (ως αποτέλεσμα της αναδιοργάνωσης του φροντιστηρίου των εγγόρων εντός του Συλλόγου) (Ρωμανού, 2006).

Ο χώρος που αρχικά στεγάστηκε η μπάντα της Φιλαρμονικής, ήταν στον πρώτο όροφο ιδιοκτησίας της οικογένειας Πολυλά, το οποία ήταν στο κέντρο της πόλης την τότε οδό Ιουστινιάνη στην περιοχή της Πίνιας (Καρδάμης, 2019, σελ. 55).

Το 1958 δόθηκε μόνιμη λύση στην στέγαση της, όταν κεφαλαιοποιήθηκε το κληροδότημα που άφησε το 1924 ο Ιωάννης Κουλίνης στην φιλαρμονική. Στο κτήριο στεγάζονται: η αίθουσα προβών, οι αίθουσες διδασκαλίας, το γραφείο της Διοικούσας Επιτροπής, ο μουσικός εξοπλισμός του ιδρύματος, το διοικητικό και μουσικό αρχείο και το Μουσείο Φιλαρμονικής. Πρόσφατα στο κτήριο προστέθηκε ο δεύτερος όροφος μιας πλαϊνής κατοικίας, αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί και η Αίθουσα Εκδηλώσεων του ιδρύματος. (<https://www.fek.gr/history/ktirio?lang=el>)

Το Μουσείο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, που καταλαμβάνει τον πρώτο όροφο του κτιρίου της Εταιρείας, άνοιξε για το κοινό στις 18 Σεπτεμβρίου 2010. Επιχειρεί να παρουσιάσει συνοπτικά την ιστορία του ιδρύματος μετά από σχεδόν δύο αιώνες αδιάκοπης δραστηριότητας. Επίσης, το Μουσείο τιμά τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο Μάντζαρο (1795–1872), τον πρώτο καλλιτεχνικό διευθυντή της Εταιρείας (1841–1872). Το Μουσείο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας «Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος» αποτελείται από πέντε θεματικές ενότητες, οι οποίες παρουσιάζουν τις δραστηριότητες και την ιστορία του. Η πρώτη εξ αυτών έχει σχέση με την ίδρυση, διοίκηση και οργάνωση του ιδρύματος, ενώ η δεύτερη αφορά το εκπαιδευτικό έργο της. Εδώ περιλαμβάνονται π.χ. μαθητολόγια, προγράμματα από συναυλίες και μέθοδοι διδασκαλίας. Η επόμενη θεματική ενότητα είναι σχετική με τον συναυλιακό της χαρακτήρα, τη στιγμή που η τέταρτη θεματική ενότητα είναι συναφής με την μπάντα, την ιστορία και την οργάνωσή της. Στην πέμπτη ενότητα εκτίθενται διάφορα μουσικά όργανα. Επίσης περιλαμβάνεται ένα πολύ μεγάλο αρχειακό υλικό (<https://www.fek.gr/home-museum/home?lang=el>).

Εικόνα 4: Εκθέματα του μουσείου της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας

Είναι χαρακτηριστικό όμως συγχρόνως το ότι η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας συνεχίζει και ως τις μέρες μας να έχει τεράστια και σημαντική παρουσία στα μουσικά δρώμενα του νησιού, διατηρώντας παράλληλα μια σειρά από παραδόσεις, μέσω των οποίων αναδεικνύεται έντονα και ανάγλυφα και η πλούσια ιστορία της Κέρκυρας αναφορικά με την έντεχνη και συμφωνική μουσική. Στις μέρες μας η διοικητική επιτροπή της Εταιρείας αποτελείται από τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο, έναν Γραμματέα, έναν Ταμία, έναν Ελεγκτή, έναν Οικονόμο, όπως και έναν Κοσμήτορα των Σχολών και έναν Κοσμήτορα του Καταστήματος. (<https://www.fek.gr/whoweare/dioik-epitr?lang=el>).

Αναφορικά με την περίπτωση των Αρχιμουσικών, θα ήταν δυνατόν να αναφερθούμε στον Σπύρο Προσωπάρη, ο οποίος είναι ο Διευθυντής των Σχολών και Αρχιμουσικός της Μπάντας και τον Άλκη Μπαλτά ο οποίος επίσης είναι Διευθυντής των Σχολών, αλλά και Αρχιμουσικός της Συμφωνικής Ορχήστρας.

Ο Σπύρος Προσωπάρης είναι γεννημένος στην Κέρκυρα το 1979 και είχε κάνει τα πρώτα του μουσικά βήματα στην Φιλαρμονική Ένωση Καποδίστριας. Παράλληλα, φοίτησε και στο Μουσικό Σχολείο και στο Ωδείο Κέρκυρας. Ήδη ακόμα από την ηλικία των 12 ετών είχε δημιουργήσει χορωδία στο χωριό Μαντούκι μαζί με άλλα παιδιά της ηλικίας του, στα 16 του επρόκειτο να ιδρύσει το μουσικό σύνολο Φιλόμουσοι Νέοι. Οι σπουδές του στην πορεία θα συνεχίζονταν στο Ωδείο Αθηνών, όπως επίσης και στο Ελληνικό Ωδείο, όπου σπούδασε ανώτερα θεωρητικά, αλλά και στο Ωδείο «Νίκος Σκαλκώτας», όπου σπούδασε σύνθεση. Ο ίδιος

ως ειδικευμένος στα κρουστά έχει υπάρξει τακτικός συνεργάτης της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών και έχει συνθέσει τη μουσική για πάνω από 140 έργα και έχει ενορχηστρώσει περί τα 900 μουσικά έργα (<https://www.fek.gr/whoweare/arximousikoi/57-prosoparis?lang=el>).

Αντιστοίχως, ο Άλκης Μπαλτάς γεννήθηκε το 1948 στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε μουσική (βιολί και ανώτερα θεωρητικά) στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, ενώ συνέχισε τις μουσικές του σπουδές στο Βερολίνο, από όπου πήρε το δίπλωμα σύνθεσης και διεύθυνσης ορχήστρας. Μεταξύ του 1983 και του 1992 είχε υπάρξει Καλλιτεχνικός Διευθυντής της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης. Επίσης μεταξύ του 1994 και του 1997 κατείχε την θέση του Καλλιτεχνικού Διευθυντή στην Εθνική Λυρική Σκηνή και κατά το διάστημα 1997 με 1999 είχε την θέση της Καλλιτεχνικής Διεύθυνσης στα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ. Από το Μάιο του 2010 ως τις μέρες μας είναι ο Αρχιμουσικός της Συμφωνικής Ορχήστρας στην Φιλαρμονική Εταιρεία της Κέρκυρας και από το 2011 επίσης είναι και Καλλιτεχνικής Διευθυντής της Συμφωνικής Ορχήστρας Κύπρου. Επί 20ετία δίδαξε ως ειδικός επιστήμων στην σχολή Μουσικολογίας των Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ. (<https://alkisbaltas.info/biography>).

Αναφορικά με την δομή εντός της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, μπορούμε να σημειώσουμε εδώ καταρχάς την περίπτωση μιας σειράς μουσικών σχημάτων. Το ένα εξ αυτών είναι η λεγόμενη μπάντα τελετών που λαμβάνει μέρος σε θρησκευτικές τελετές και εκδηλώσεις αναφορικά με εθνικές επετείους. Μια άλλη περίπτωση είναι η μπάντα συναυλιών που ασχολείται με την εκτέλεση κλασικών έργων, διασκευών, έργων για συμφωνική μπάντα κλπ. Άλλη περίπτωση είναι και αυτή της λεγόμενης μπαντίνας. Η τελευταία εισάγει τους νέους μουσικούς στην πρακτική της μπάντας. Τον ίδιο ρόλο όμως έχει και η λεγόμενη πίκολο μπαντίνα. Μια άλλη περίπτωση, είναι αυτή της μπάντας σχηματισμών. Η τελευταία αποτελεί στην ουσία ένα ειδικό τμήμα που ασχολείται ειδικότερα με στρατιωτικά και οδοιπορικά εμβατήρια. Αναφορικά με τα μουσικά σύνολα εδώ τέλος, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα σύνολα ξύλινων οργάνων, χάλκινων, κρουστών, βαθέων χάλκινων, φλάουτων, κλαρινέτων, δύο ξεχωριστά σύνολα σαξοφώνων, όπως και δύο ξεχωριστά σύνολα τρομπετών, ένα σύνολο κόρνων και έναν σύνολο τρομπονιών (<https://www.fek.gr/domi/mpanta/sximata?lang=el>).

Στην μπάντα της φιλαρμονικής, υφίσταται επίσης και ένα σύνολο συγκεκριμένων σχολών που λειτουργούν σε ετήσια βάση. Πρόκειται από την μια για μια σχολή θεωρητικών, και από την άλλη, μια σχολή Πνευστών. Επίσης, υφίσταται και μια σχολή κρουστών. Στη σχολή πνευστών

γίνονται μαθήματα σχετικά με τα όργανα όμποε, φαγκότο, κλαρινέτο, κόρνο, σαξόφωνο.,
τρομπέτα, τρομπόνι, τούμπα (<https://www.fek.gr/domi/mpanta/sxoles?lang=el>).

4^ο Κεφάλαιο: Γνωριμία με τις μπάντες των Φιλαρμονικών της Κέρκυρας

Εξαιτίας της συμμετοχής μου για μεγάλο χρονικό διάστημα στο εργαστήρι χάλκινων πνευστών της Κρατικής ορχήστρας Αθηνών, είχα την τιμή και την χαρά να γνωρίσω και να διδαχτώ από σπουδαίους Κερκυραίους μουσικούς όπου διαπρέπουν στον χώρο τους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η γνωριμία με τις Κερκυραϊκές μπάντες έγινε το 2015, όταν ο εορτασμός της Αγίας Παρασκευής, πολιούχος της γενέτειράς μου, Χαλκίδας, πλαισιώθηκε με την παρουσία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Μάντζαρος»,

Τότε, με την μεσολάβηση της καθηγήτριάς μου, στο ωδείο, επεδίωξα και γνώρισα τον Αρχιμουσικό της μπάντας, ο οποίος και με προσκάλεσε να τον επισκεφτώ στο γραφείο του, το φθινόπωρο, όταν θα γύριζα στην Κέρκυρα, εκεί όπου σπουδάζω στο τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Έτσι έγινε και για δύο χρόνια συμμετείχα ως ενεργό μέλος στην προαναφερόμενη μπάντα, μέχρι που αποφάσισα να μετεγγραφώ για προσωπικούς λόγους στην μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας και να συμμετέχω ενεργά κυρίως στις πρόβες και λιγότερο στις εκδηλώσεις, λόγω έλλειψης χρόνου, έχοντας ως πρώτη προτεραιότητα τις απαιτήσεις της σχολής όπου και φοιτώ. Από την πρώτη κιόλας επαφή μου με τις φιλαρμονικές γεννιούνται μέσα μου τα εξής ερωτήματα: «Τι είναι αυτό που κάνει ένα ολόκληρο νησί να ασχολείται με τέτοιο ζήλο και αγάπη με τις μπάντες». Είναι η αγάπη για την μουσική;/είναι η συνέχιση της πολιτιστικής κληρονομιάς;/είναι ένα «εργαλείο» για την τουριστική και οικονομική ανάπτυξη της Κέρκυρας;/ή όλα αυτά μαζί;

Εικόνα 5: Πρώτη εμφάνιση με την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρίας «Μάντζαρος» στην παρέλαση της 28^{ης} Οκτωβρίου του 2015

(Πηγή: Από το προσωπικό μου αρχείο)

Γι' αυτό τον λόγο, αποφασίζω να προχωρήσω με τη διαδικασία προφορικών συνεντεύξεων, κυρίως με την μορφή συζητήσεων, με στελέχη και μουσικούς της μπάντας της Φιλαρμονικής, για όλα όσα με εντυπωσιάζουν και με προβληματίζουν, ενώ παράλληλα παρακολουθώ συζητήσεις μεταξύ των μελών και πολλές φορές συμμετείχα και εγώ. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων παρατηρώ τις συμπεριφορές των ανθρώπων μέσα στον χώρο της Φιλαρμονικής, αλλά και έξω από αυτήν, κατά την διάρκεια των εκδηλώσεων. Παράλληλα παρατηρώ τις αντιδράσεων των ατόμων, για περαιτέρω έρευνα από τον ντόπιο πληθυσμό, αλλά και από θρησκευτικούς τουρίστες, Έλληνες και ξένους, κατά την επιτέλεση θρησκευτικών τελετών. Τα αποτελέσματα όλων αυτών παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο.

5^ο Κεφάλαιο: Ερευνητικά Ερωτήματα: Ανάλυση Αποτελεσμάτων – Συζήτηση

5.1 Η καλλιέργεια της ιδέας του εθελοντισμού και της κοινωνικοποίησης των μελών της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας

Σε συνάρτηση με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, με άλλα λόγια, το ποια είναι η καλλιέργεια ως προς την ιδέα του εθελοντισμού και την κοινωνικοποίηση των μελών της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, η πρώτη διαπίστωση προέρχεται από τον κύριο Σπύρο, ο οποίος είναι 40 χρόνια μουσικός της. Ο ίδιος τονίζει ότι κατά την παιδική του ηλικία ήταν γόνος μιας οικογένειας που ανήκε στη λεγόμενη «υψηλή κοινωνία» της Κέρκυρας και ήταν ένα άτομο εσωστρεφές χωρίς κοινωνικές δεξιότητες. Κάτι, όμως, που σε μεγάλο βαθμό, μπόρεσε να αλλάξει μέσα από την συμμετοχή του στην συγκεκριμένη μπάντα, όπου ο ίδιος κατάφερε, μέσα από την συμμετοχή σε διάφορες μουσικές δράσεις και δραστηριότητές της, να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες που τον βοήθησαν συγχρόνως να λειτουργήσει με άλλους ανθρώπους πολύ πιο εύκολα.

Ως προς το ερώτημα περί προσφοράς και κοινωνικοποίησης, ένα άλλο μέλος της μπάντας της φιλαρμονικής τόνισε πως υπάρχει αυτό το στοιχείο. Επίσης ο ίδιος μουσικός τόνισε ότι πριν από χρόνια είχε χάσει τους δικούς του ανθρώπους και υπό αυτό το βάρος η συμμετοχή του στην μπάντα της Φιλαρμονικής για τον ίδιο ήταν ένα είδος παρηγοριάς και λύτρωσης.

Σε συνάρτηση και με όλα τα παραπάνω, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη και τα όσα αναφέρει από την μεριά του ο υπεύθυνος της μπαντίνας, του μουσικού συνόλου, ο οποίος είναι αυτός που προετοιμάζει τους μαθητές για την ένταξή τους στην ομάδα της μπάντας. Ο ίδιος, άλλωστε, τονίζει πως η συμμετοχή σε μπάντες μουσικής είναι κάτι το οποίο μπορεί να βοηθήσει και τον ίδιο τον συμμετέχοντα. Πάνω σε αυτό το στοιχείο αξίζει να αναφερθεί ότι μέσα από έρευνες έχει αποδειχθεί ότι μια τέτοια συμμετοχή διεγείρει τον εγκέφαλο, ενώ παράλληλα βοηθάει και στην διαδικασία της συγκέντρωσης και παράλληλα βελτιώνει και την μνήμη. Δηλαδή, η αλληλοεπίδραση με τους άλλους, μέσα σε μία ομάδα (όπως π.χ., η ομάδα της μπάντας), βοηθά σε θέματα κοινωνικοποίησης, αλλά και ενίσχυσης της αίσθησης «ανήκειν». Υπό αυτή την έννοια προβάλλεται έντονα και το στοιχείο της συνεχούς ανάπτυξης, της άσκησης αυτοπειθαρχίας, της υπευθυνότητας, της επιμονής και της υπομονής. Μια αυτοπειθαρχία που

είναι συνδεδεμένη μάλιστα έντονα και με το στοιχείο της εκμάθησης όλο πιο δύσκολων μουσικών συνθέσεων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο υπεύθυνος της μπαντίνας.

Σε όλα τα παραπάνω συμφωνεί και ο Αρχιμουσικός της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, ο κ. Σπύρος Προσωπάρης, συνδέοντας την διάσταση της κοινωνικοποίησης με την καλλιέργεια των ψυχών των μαθητών, αλλά και με τη δύναμη της μουσικής. Μια καλλιέργεια, μάλιστα, που κατά τον ίδιο, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και με την ανάπτυξη μιας σειράς πανανθρώπινων αξιών και καταπολέμησης τοξικών στάσεων, ιδεών και συμπεριφορών, όπως είναι για παράδειγμα ο ρατσισμός. Κάτι τέτοιο σε αυτή την περίπτωση, συνδυάζεται με το ζήτημα της ένταξης ατόμων από διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα (ή ακόμα και από άλλες περιοχές της χώρας), ενώ παράλληλα αναπτύσσεται έντονα το στοιχείο της δημιουργικής συνύπαρξης. Πιο συγκεκριμένα, ο Αρχιμουσικός της μπάντας της «Παλαιάς», στο πλαίσιο της συνέντευξης, σχετικά με το θέμα του εθελοντισμού, αναφέρει:

«Αυτό ακριβώς κάνει η Φιλαρμονική. Με άλλα λόγια, είναι εθελοντική η συμμετοχή και η προσφορά είναι κοινωνική ως προς τον χαρακτήρα της. Η Φιλαρμονική προσφέρει στον μαθητή τις γνώσεις της, τον χτίζει μουσικό σιγά σιγά, τον δημιουργεί μουσικά σιγά σιγά και ο μουσικός όταν βγει στην μπάντα ανταποδίδει, αν θέλει αυτή την προσφορά που δέχτηκε από τη φιλαρμονική, συμμετέχοντας εθελοντικά μετά στις εκδηλώσεις και τις υπηρεσίες. Είναι αμφίδρομο, όπως ξέρεις, οπότε και πιάνει εφόσον λειτουργεί τόσα χρόνια».

Όσον αφορά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το σύνολο των μουσικών που πλαισιώνουν την μπάντα, λόγω της διαφοράς της ηλικίας των μελών της, αλλά λόγω διαφοράς της κοινωνικής τους τάξης, αναφέρει:

«Είναι η μουσική, δεν το κάνω εγώ. Είναι η ίδια η τέχνη της μουσικής, που όταν είσαι μέλος σε ένα τόσο μεγάλο σύνολο όπως είναι η μπάντα της φιλαρμονικής της Κέρκυρας που έχει πάρα πολλά άτομα, αναγκάζεσαι να πειθαρχήσεις. Εννοείται ότι προσπαθούμε όλα αυτά να τα φέρουμε σε ισορροπία».

Άλλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Μαέστρος σχετικά με την συχνότητα των προβών του μουσικού συνόλου όπου ηγείται, ο ίδιος αναφέρει τα παρακάτω:

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα δεν είναι ούτε η κοινωνική τάξη, ούτε η διαφορά στην ηλικία. Ειδικότερα, ο χρόνος για πρόβες και προετοιμασία είναι το ζητούμενο. Αν δύο ή τρεις φορές την εβδομάδα μπορούσαν να είναι όλοι εδώ, θα κάναμε θαύματα».

Τέλος, στο ερώτημα εάν οι φοιτητές που βρίσκονται στο νησί και ασχολούνται με την μουσική, αντιμετωπίζονται ανταγωνιστικά από τους παλαιότερους μουσικούς, απαντάει:

«Όχι, δεν υπάρχει καμία τέτοια περίπτωση. Ίσα ίσα, όλοι εδώ προσφέρουν σε όλους τα ίδια, εάν υπάρχει κάποιος που ο χαρακτήρας είναι τέτοιος που δεν δέχεται αυτό το σύστημα, να είναι καλά, εμείς δεν λέμε σε κανένα φύγε, αλλά φεύγει από μόνος του δεν μπορεί να ενσωματωθεί στο πνεύμα της φιλαρμονικής, απωθείται από το κλίμα».

Μέσω της συμμετοχής μου στην μπάντα της φιλαρμονικής και στα πλαίσια των σχετικών συνεντεύξεων γίνεται αντιληπτό πως μια τέτοια συνύπαρξη δημιουργεί ένα είδος αλληλοσεβασμού ανάμεσα σε όλα τα μέλη. Κι αυτό, επειδή οι νεότεροι σέβονται τους μεγαλύτερους, αλλά και οι μεγαλύτεροι τους νεότερους. Ο Αρχιμουσικός της μπάντας δήλωσε με έμφαση πως κατά την διάρκεια της λιτανείας του Επιταφίου το προηγούμενο Πάσχα, το αποτέλεσμα ήταν άρτιο, ακριβώς λόγω αυτού του αλληλοσεβασμού. Κάτι που συμβάλλει και στον σωστό συντονισμό και την αρμονική συνεργασία μεταξύ όλων των μελών της.

Ένα άλλο στοιχείο που αφορά επίσης την κοινωνικοποίηση, είναι σημαντικό να λάβει κανείς υπόψη του και το γεγονός ότι η συμμετοχή στην μπάντα συνδέεται και με την ανάπτυξη της προσωπικότητας, κυρίως των νέων παιδιών. Κι αυτό διότι φαίνεται ότι έχουν εξαλειφθεί τελείως οι διακρίσεις και οι κακόβουλες συμπεριφορές στον χώρο της. Ο σεβασμός που δείχνουν είναι ευδιάκριτος, ακόμα και στους μικρούς μαθητές, όταν προσπαθούν στα διαλείμματα να κάνουν όσο το δυνατόν λιγότερο θόρυβο, σεβόμενοι τόσο τον χώρο της φιλαρμονικής όσο και τους συμμαθητές τους, οι οποίοι βρίσκονται σε άλλους χώρους μάθησης, όπου μπορεί να μελετάνε ή να κάνουν μάθημα οργάνου.

Αυτό το στοιχείο, κατά την προσωπική μου άποψη, θα πρέπει να συνδεθεί άμεσα και με όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, σε συνάρτηση με το ρόλο που έχει η ενασχόληση με τη μουσική, και ιδιαίτερα με την κλασική μουσική, σχετικά με θέματα καλλιέργειας και ευγένειας, τόσο της ψυχής όσο και του πνεύματος. Μια τέτοια καλλιέργεια είναι συναφής και με την ανάδειξη ενός είδους χαρακτήρα, που διακρίνεται από την επιτήδευση, ως προς τους τρόπους, τη

συμπεριφορά και το στυλ. Μια συμπεριφορά που επίσης συνδέεται εδώ και με την ηρεμία και την εξημέρωση.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθώ και στην σημαντικότητα της κοινωνικής δράσης της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, ιδιαίτερα προς τους ανθρώπους που χρειάζονται βοήθεια στις μέρες μας, λόγω διάφορων γεγονότων, όπως πλημμύρες, φωτιές, φτώχεια κ.λπ.. Ανέκαθεν τα έσοδα από τις συναυλίες προσφέρονται στους άπορους Κερκυραίους, στους πρόσφυγες, στους σεισμοπαθείς, στους πλημυροπαθείς εντός και εκτός Ελλάδος, με σκοπό την αρωγή και ανακούφιση αυτών, όπως αναφέρεται και στο βιβλίο «Οι Μπάντες Της Κέρκυρας» (Καρδάμης, 2019, σελ 74).

Τέλος, εδώ επιθυμώ να τονίσω, πως μέσα και από την προσωπική μου παρατήρηση ως προς την λειτουργία της μπάντας της Φιλαρμονικής της Κέρκυρας, διαπίστωνα ότι το συγκεκριμένο μουσικό σύνολο ενισχύει την πολιτισμική και πνευματική ιστορία του νησιού. Αυτό ακριβώς, βέβαια, συμβαίνει και ως προς την αρμονική λειτουργία της μπάντας και με στόχο την ύπαρξη ενός όσο το δυνατόν πιο άρτιου καλλιτεχνικού και πνευματικού αποτελέσματος. Σε συνάφεια, μάλιστα, με αυτό το γνώρισμα, στην προκειμένη περίπτωση, θεωρώ σχετικό και ένα άρθρο της δημοσιογράφου, Λίνας Ρόκου, που είχε δημοσιευτεί στο διαδικτυακό ενημερωτικό περιοδικό Travel.gr, τον Αύγουστο του 2021. Στο άρθρο αυτό, με τον τίτλο *Κέρκυρα αποστολή: Μια συγκλονιστική ιστορία στα άδυτα της μάνας των Φιλαρμονικών*, είχε μιλήσει το στέλεχος της μπάντας, Σπύρος Προσωπάρης. Πιο συγκεκριμένα, είχε τονίσει ότι το σημαντικότερο στοιχείο σχετικά με την λειτουργία της μπάντας είναι η ίδια η μουσική, αλλά και η μουσική εκπαίδευση. Άλλωστε βέβαια και ο σκοπός ίδρυσης και λειτουργίας της μπάντας είναι μουσικός και εκπαιδευτικός, ενώ η κοινωνικοποίηση είναι απλώς μια παράμετρος που προκύπτει.

5.2 Η σημαντικότητα της ενδυμασίας της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας

Σε συνάρτηση με το θέμα της ερώτησης για το «Ποια η δραστηριότητα που χαρακτηρίζει την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας στην τοπική κοινωνία, με τη μορφή δημόσιων θρησκευτικών τελετών και συναυλιών, με σκοπό τη διατήρηση και την ενδυνάμωση μιας μακροχρόνιας παράδοσης», μια σημαντική παράμετρος, η οποία τονίζεται σε μεγάλο βαθμό, σχετίζεται ειδικά με την διάσταση περί της ενδυμασίας αρχικά των μελών και μουσικών, που συμμετέχουν σε αυτήν. Σχετικά με αυτό το συγκεκριμένο ερώτημα, εξάλλου, είναι χαρακτηριστικά όλα όσα αναφέρονται στην επίσημη ιστοσελίδα της μπάντας της φιλαρμονικής για την ενδυμασία των μουσικών. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται πως αρχικά τα χρώματα της στολής ήταν το μπλε και το λευκό, κατά το πρότυπο των εθνικών χρωμάτων της Ελλάδος. Εντούτοις, όμως, σε συνάρτηση και με την ιστορία των Ιονίων Νήσων, η γερουσία στην Κέρκυρα είχε αποφασίσει να γίνει στην στολή χρήση του μπλε και του μπορντό, με άλλα λόγια, των χρωμάτων της σημαίας της Ιονίου Πολιτείας, που είχε μια σύντομη διάρκεια βίου.

Από την δική μου παρατήρηση, φορώντας την χειμερινή στολή κατά την συμμετοχή μου σε προγραμματισμένη εκδήλωση της φιλαρμονικής, διαπίστωσα, ότι αποτελείται από σακάκι χρώματος μπλε-μπορντό κουμπωτό, σε σχήμα σταυρού κλειστού τύπου, από υλικά κατασκευής 65% πολυεστέρας και 35% βαμβάκι. Στο γιακά υπάρχουν ραμμένες δύο μεταλλικές λύτες, χρώματος χρυσού, ενώ περιέχει και δώδεκα μεταλλικά κουμπιά του ίδιου χρώματος, όπου το ένα χρησιμεύει ως βάση για τα σιρίτια της στολής. Εσωτερικά φοριέται λευκό πουκάμισο με γραβάτα μπορντό. Το παντελόνι είναι μπλε με δύο τσέπες, μία στην κάθε μεριά, στο οποίο στο πλάι υπάρχουν δύο ραμμένες τσόχινες μπορντό ρίγες. Τα παπούτσια είναι σκαρπίνια, χρώματος μαύρο.

Εικόνα 6: Χειμερινή στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας

(Πηγή: Από την ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας)

Η θερινή στολή αποτελείται από σακάκι λευκό μονόπετο, ανοιχτού τύπου, με υλικά κατασκευής 50% πολυεστέρα και 50% βαμβάκι. Στο σακάκι υπάρχουν τέσσερις τσέπες, όπου εξωτερικά είναι ραμμένα εννέα μεταλλικά κουμπιά, σε χρυσό χρώμα. Στο γιακά υπάρχουν ραμμένες δύο μεταλλικές λύρες. Εσωτερικά φοριέται λευκό πουκάμισο με γραβάτα μπορντό. Το παντελόνι είναι λευκό, ενώ έχει δύο τσέπες, μία σε κάθε πλευρά. Επίσης, για το σακάκι της στολής, ο φροντιστής με ενημέρωσε, πως η κόψη και η ραφή του θα πρέπει να είναι σωστές, ώστε αυτός που το φοράει ενώ βρίσκεται στο δρόμο παίζοντας ένα μουσικό όργανο, να μπορεί να νιώθει άνετα. Αυτό σημαίνει πως το σακάκι θα πρέπει να είναι πιο φαρδύ, ειδικά στην πλάτη. Στο πάνω μέρος του σακακιού υπάρχουν επωμίδες με σιρίτια. Από την άλλη, στο κεφάλι φοριέται το πηλήκιο ή το κράνος. Το μεν πηλήκιο συνηθίζεται σε πιο απλές τελετές και έχει τυμπανοειδές σχήμα, παραπέμποντας σε παλαιότερα αυστριακά πηλήκια για μουσικές μπάντες που είναι χαμηλά από πίσω και πιο ψηλά μπροστά. Όπως και στην χειμερινή έτσι και στην θερινή στολή τα παπούτσια είναι σκαρπίνια χρώματος μαύρο.

Εικόνα 7: Θερινή στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας

(Πηγή: Από την ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας)

Η χρήση περικεφαλαίας στην μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας είχε αρχίσει να χρησιμοποιείται μετά το 1854, στην διάρκεια επίσημων τελετών, σε ανοιχτούς δημόσιους και υπαίθριους χώρους. Μάλιστα, η περικεφαλαία αυτή είχε αναδειχθεί ειδικά στην διάρκεια των σχετικών εκδηλώσεων κατά τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες, στην Αθήνα, το 1896, και είχε κάνει τη μεγαλύτερη εντύπωση στο συγκεντρωμένο πλήθος, με βάση τα στοιχεία που αναφέρει (παρακάτω στην εργασία) ο φροντιστής της μπάντας της Φιλαρμονικής στη συνέντευξή του.

Μάλιστα, καθώς η περικεφαλαία είχε αρχίσει να χρησιμοποιείται πλέον συστηματικά από τις μπάντες της Εταιρείας μετά το 1907, η χρήση αυτού του τύπου καλύμματος της κεφαλής επρόκειτο να καθιερωθεί και σε όλες τις μπάντες φιλαρμονικές της Κέρκυρας αργότερα. Μια τέτοια επισημάνση, στα πλαίσια αυτής της συνέντευξης είναι συναφής και με κάτι που είχε τονιστεί πολύ παλιά από τον σημαντικό Επτανήσιο συνθέτη και μουσικό Διονύσιο Λαυράγκα, με βάση τον οποίο η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας ήταν διαχρονικά η παλαιότερη μουσική μπάντα στον ελληνικό χώρο με κρανοφόρους μουσικούς (Λαυράγκας, 2009, σελ. 170).

Στα πλαίσια διερεύνησης του εν λόγω ερευνητικού μου ερωτήματος, εξάλλου, θα πρέπει να σημειωθεί επίσης και το γεγονός ότι στην παρούσα έρευνα συμπεριλήφθηκε σκόπιμα και μια συνέντευξη με τον κύριο Μίλτο Πουλημένο, ο οποίος μαζί με τον πατέρα του, Δημήτρη,

κατασκευάζουν τις περικεφαλαίες για τις μπάντες της Κέρκυρας. Η επιχείρησή τους είχε ξεκινήσει πολύ παλιά, από τον παππού του, που άλλωστε όπως δήλωσε ο ίδιος, με τον τρόπο αυτόν είχε συνεισφέρει τα μέγιστα αναφορικά με την πολιτιστική παράδοση της Κέρκυρας. Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή, η κατασκευή περικεφαλαίων είναι πιο εύκολη σε σύγκριση με παλιές εποχές, λόγω της ύπαρξης ειδικών καλουπιών, αν και κάθε κομμάτι που είναι από μπρούτζο, δεν παύει να είναι πάντα ιδιαίτερο. Ο κος Μίλτος Πουλημένος, εξήγησε και τον τρόπο κατασκευής της κάθε περικεφαλαίας, ενώ το σήμα και η αλυσίδα της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας είναι από νικέλιο.

Εικόνα 8: Η Περικεφαλαία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας

(Πηγή: Από την ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας)

Στα πλαίσια των συνεντεύξεων, ως προς το ίδιο ερευνητικό ερώτημα στην πορεία υπήρξαν συζητήσεις και με ορισμένα άλλα μέλη της μπάντας, τα οποία εξήγησαν πως είναι περήφανα που φορούν τη στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής, διότι με αυτόν τον τρόπο συνεχίζουν την παράδοση των προγόνων τους. Ένας ενεργός μουσικός, επίσης, εξέφρασε την περηφάνια του, καθώς φορούσε την περικεφαλαία με το λοφίο, με την σκέψη πως κάποια από αυτά τα καλύμματα κεφαλής μπορεί κάποτε να είχαν φορεθεί από κάποιο σημαντικό μουσικό του νησιού. Ορισμένα εξ αυτών των κρανών, άλλωστε, είναι επίσης πολύ παλιά. Κάτι τέτοιο εδώ είναι συναφές μάλιστα, και με το γεγονός ότι όπως τόνισε και ο υπεύθυνος της Μπαντίνας της Εταιρείας και τα μικρότερα παιδιά όταν έρχεται η ώρα να φορέσουν την στολή αυτή, ώστε να συμμετάσχουν στις εκδηλώσεις της μπάντας της Φιλαρμονικής, έχουν ανυπομονησία και παράλληλα νιώθουν περηφάνια, αφού πρόκειται να τους καμαρώσουν οι οικογένειές τους δημοσίως. Η στολή σχετίζεται με την ταυτότητα της μπάντας της Φιλαρμονικής, η

σωματοποίηση της Φιλαρμονικής μέσα από το να φοράνε τη στολή, και να περιφέρονται με αυτή, το τελετουργικό πλαίσιο, είναι σημαντική ως μέρος μιας παράστασης, όχι από μόνη της. Η περικεφαλαία αποτελεί και ένα κειμήλιο, ένα ιστορικό στοιχείο, είναι η ιστορία εγγεγραμμένη στην περικεφαλαία, πραγματικά και συναισθηματικά.

Η αναφορά του Αρχιμουσικού για την σημαντικότητα των στολών των μπαντών των φιλαρμονικών στα πλαίσια της συνέντευξης είναι:

«Οι στολές των φιλαρμονικών είναι σίγουρα ιστορικές για την καθεμία, και το ίδιο συμβαίνει μάλιστα και με την δικιά μας. Η στολή αυτή που είχε προταθεί από τους πρώτους ιδρυτές της φιλαρμονικής μας και από τους πρώτους διοικούντες της φιλαρμονικής, ήταν τα χρώματα μπλε και άσπρο. Όμως επειδή τότε η Κέρκυρα και τα υπόλοιπα Επτάνησα βρίσκονταν υπό αγγλική κυριαρχία δεν δέχτηκαν τα χρώματα αυτά από την ίδια τη βρετανική διοίκηση, κι έτσι αναγκαστήκαμε να επιλέξουμε τα χρώματα των τότε κυρίαρχων μας».

Ενδιαφέροντα στοιχεία την ίδια στιγμή, μας προσφέρει και η Έλσα Καρύδη, η οποία είναι καθηγήτρια ξύλινων πνευστών και ξεναγός του Μουσείου της Φιλαρμονικής Εταιρείας. Στο πλαίσιο της συνέντευξής της, μας επισημαίνει κάποια στοιχεία για την στολή της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας τα εξής:

«Η στολή είναι σημαντική, γιατί όλες οι φιλαρμονικές και γενικά τα σωματεία είναι καλό να έχουνε ένα ομοιογενές ντύσιμο. Στην δικιά μας περίπτωση το λάβαρο έχει την δάφνη, έχει την ελιά, είχε τα μουσικά όργανα, δηλαδή κάθε ένα έχει την κουκουβάγια τη σοφία και το σήμα της Κέρκυρας, δηλαδή είναι πολύ εύκολο να καταλάβουμε τι συμβολίζει το καθένα από αυτά».

Σε αυτό το σημείο, με βάση τις παραπάνω απαντήσεις, είναι εμφανές πως η χρήση στολής και περικεφαλαίας, που δεν αφορά βέβαια μόνο την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, αλλά και άλλες περιπτώσεις μπαντών του νησιού, φαίνεται να είναι συνυφασμένη με ένα είδος ομοιομορφίας, η οποία συγχρόνως, όμως, παραπέμπει και σε μια τάση στρατιωτικού τύπου οργάνωσης, σε τέτοιου είδους σύνολα. Κάτι τέτοιο ίσως είναι συνδεδεμένο ιστορικά και με το πώς είχαν αναδειχθεί στα πλαίσια του δυτικού κόσμου διάφορες φιλαρμονικές μπάντες.

Πιο συγκεκριμένα, η προέλευση του συγκροτήματος συναυλιών μπορεί να εντοπιστεί στη Γαλλική Επανάσταση, στην οποία μεγάλες μπάντες συγκεντρώνονταν συχνά για πατριωτικά φεστιβάλ και γιορτές. Αυτά τα συγκροτήματα θα έπαιζαν δημοφιλή μουσική που θα μαγνητιζε

αμέσως την προσοχή του κοινού. Σε όλη τη Γαλλική Επανάσταση, ωστόσο, οι σοβαροί συνθέτες συχνά δεν ενδιαφέρθηκαν να συνθέσουν μουσική για συγκροτήματα. Αυτό οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στα όργανα. Τα συγκροτήματα συναυλιών ήταν (και ακόμα δεν είναι) τυποποιημένα ως προς τον απαιτούμενο τύπο και τον αριθμό των οργάνων τους, καθιστώντας σχεδόν αδύνατο να γράψουμε τον σωστό αριθμό μερών για τους σωστούς τύπους οργάνων. Η ποιότητα των οργάνων επηρέασε επίσης την απροθυμία των συνθετών να συνθέσουν μουσική για το συγκρότημα συναυλιών. Τα πνευστά εκείνη την εποχή ήταν συχνά δύσκολο να παίξουν συντονισμένα και είχαν δυσκολία στο να αλλάξουν τον τόνο και τον ρυθμό αρκετά γρήγορα. Αυτό με τη σειρά του επηρέασε τα συγκροτήματα να κολλήσουν με κομμάτια που μεταφέρθηκαν από ορχηστρικά κινήματα και διασκευές, κάτι που έχει μεταφερθεί στη σύγχρονη εποχή (Καρδάμης, 2010, σελ. 73).

Κατά τον 19ο αιώνα, μεγάλα σύνολα πνευστών και κρουστών στη βρετανική και αμερικανική παράδοση υπήρχαν κυρίως με τη μορφή της στρατιωτικής μπάντας για τελετουργικές και εορταστικές εκδηλώσεις και τα έργα που εκτελούνταν αποτελούνταν κυρίως από πορείες. Η μόνη φορά που τα συγκροτήματα πνευστών χρησιμοποιήθηκαν σε ένα σκηνικό συναυλίας συγκρίσιμο με αυτό μιας συμφωνικής ορχήστρας ήταν όταν οργανώθηκαν και εκτελέστηκαν μεταγραφές ορχηστρικών ή οπερατικών κομματιών, καθώς υπήρχαν σχετικά λίγα πρωτότυπα έργα συναυλιών για ένα μεγάλο σύνολο πνευστών (Καρδάμης, 2010, σελ 81).

5.3 Η δραστηριότητα της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας στις πασχαλινές θρησκευτικές τελετές

Η Κέρκυρα χαρακτηρίζεται από σημαντική ιστορία και παράδοση αναφορικά με τις πασχαλινές θρησκευτικές τελετές. Κάθε περιοχή του νησιού διακρίνεται από διαφορετικούς τρόπους εορτασμού και ανάλογες τελετουργικές παραδόσεις. Από τις πιο γνωστές είναι ο εορτασμός του Επιταφίου, όπου κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας οι εκκλησίες της Κέρκυρας διεξάγουν την τελετή της Επιταφίου με την εικόνα του Θείου Σώματος του Χριστού, που βγαίνει σε πομπή στους δρόμους, συνοδευόμενη από την ορχήστρα και τους πιστούς. Επίσης, στην Παλιά Πόλη της Κέρκυρας, χιλιάδες πιστοί συγκεντρώνονται στο πλατό της Παναγίας Σπηλιάς (Σπηλιώτισσα) για τον εορτασμό της Ανάστασης. Συνεπώς, η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας συνδέεται άμεσα με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά του νησιού, κάτι που είναι ιδιαίτερα εμφανές (όπως ανέφεραν οι συνεντευξιαζόμενοι) για το ρόλο της μπάντας της Φιλαρμονικής στην διάρκεια των ημερών του Πάσχα. Για παράδειγμα, ο αρχιμουσικός της ανέφερε ότι οι πρόβες του μουσικού συνόλου, για τη περίοδο της Μεγάλης Εβδομάδας, ξεκινούν από πολλές μέρες πριν και στις σχετικές εκδηλώσεις μπορεί να συμμετέχουν παράλληλα και άτομα και από άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Εικόνα 9: Η Πλατεία Λιστόν φωτισμένη την μεγάλη εβδομάδα

Ο χώρος της μπάντας, στην διάρκεια εκείνων των ημερών, είναι ο τόπος συνάντησης εκτός από των μουσικών της, και των φίλων τους ή και των μελών των οικογενειών τους, που ανταμώνουν και περνάνε χρόνο μαζί. Συγκεντρώνονται και συνδιαλέγονται για θέματα σχετικά με την διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων, αναφορικά με την ιστορική πορεία της μπάντας της Φιλαρμονικής και με αυτόν τον τρόπο συνεχίζεται μία παράδοση χρόνων. Ο ίδιος ο Αρχιμουσικός επισημαίνει επίσης ότι η μπάντα προσφέρει ανοικτή πρόσκληση σε όλους τους

μουσικούς σε παγκόσμιο επίπεδο, για εκείνες τις ημέρες, ώστε να έρθουν στην Κέρκυρα (αυτή η πρόσκληση, μάλιστα, δεν αφορά μόνο επαγγελματίες, αλλά και ερασιτέχνες μουσικούς). Παράλληλα, η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, αλλά και άλλες μπάντες, κατά τη διάρκεια της Μεγάλης εβδομάδας και ήδη και από το Σάββατο του Λαζάρου παίρνουν μέρος σε διάφορα δρώμενα, όπως διαπίστωσα, καθώς προχώρησα σε μια επιτόπια έρευνα εντός της παλαιάς ιστορικής πόλης του νησιού. Έτσι, παρατήρησα, άλλωστε, και την άμεση και συνεχή παρουσία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας σε μια πληθώρα σχετικών καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δρωμένων.

Η έναρξη της πασχαλινής περιόδου πραγματοποιήθηκε με την καθιερωμένη συναυλία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας όπου συμμετείχε και το σύνολο των χάλκινων πνευστών της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών «Metallon» με έργα των Thomas, Schubert, Brahms, Bizet και άλλων σπουδαίων συνθετών. Στο κατάμεστο Δημοτικό Θέατρο Κέρκυρας φίλοι και απλοί θεατές της μπάντας της Φιλαρμονικής παρακολουθούσαν συγκλονισμένοι το αποτέλεσμα της συνύπαρξης αυτών των δύο μουσικών συνόλων. Ο συνδυασμός αυτής της μουσικής πανδαισίας, μαζί με την θρησκευτική κατάνυξη λόγω των ημερών, ήταν κάτι πρωτόγνωρο για εμένα που έμεινε ανεξίτηλο στην μνήμη μου.

Αντίστοιχα, κατά την διάρκεια της Κυριακής των Βαΐων, γίνεται η περιφορά του σκηνώματος του Αγίου Σπυρίδωνα, όπου και τα μέλη της μπάντας αποδίδουν το *Tanhauser* του Wagner. Τα μέλη της μπάντας διακρίνονται στην διάρκεια εκδηλώσεων, όπως η συγκεκριμένη, από μια πάρα πολύ μεγάλη σοβαρότητα, ενώ την ίδια στιγμή μέσα και έξω από το ναό επικρατεί πανδαιμόνιο από τα τεράστια πλήθη κόσμου που είναι συγκεντρωμένα.

Εικόνα 10: Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας την Κυριακή των Βαΐων

(Πηγή: Από το προφίλ της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας στο Facebook)

Την Μεγάλη Δευτέρα η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας δεν είχε κάποια προγραμματισμένη εκδήλωση, έτσι είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω την συναυλία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Μάντζαρος», εν όψει των ημερών των Παθών του Κυρίου. Η συναυλία, κατά την εν λόγω άγια ημέρα πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Θέατρο Κέρκυρας, με το μουσικό ρεπερτόριο πάντα στο κλίμα των ημερών. Ενδεικτικά, σε αυτό το σημείο, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε περιπτώσεις έργων, όπως το *Adagio* του *Albinoni* ή από την άλλη μεριά το έργο «*Το Βασίλειο του Πλούτωνα*» του Δημήτρη Αδρώνη. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να τονιστεί πως και το κοινό είναι ιδιαίτερος μνημένο στις εν λόγω μουσικές. Άλλωστε, οι φιλαρμονικές, ως μουσικές ορχήστρες που εκτελούν δημόσια εκδηλώσεις και οι οποίες επιτελούν σημαντικό πολιτιστικό στοιχείο στο νησί της Κέρκυρας και προσφέροντας συνεχώς παραστάσεις στους δημόσιους χώρους, στις πλατείες, στα πάρκα, στις πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και σε διάφορες θρησκευτικές τελετές και εορτασμούς, προσελκύοντας το κοινό, το οποίο μυσούν στους ήχους τους συμβάλλοντας, με τον τρόπο αυτό στην κοινωνική ένωση προωθώντας την κουλτούρας της μουσικής

Το κλίμα του παραδοσιακού Πάσχα της Κέρκυρας, στην συγκεκριμένη περίπτωση, θεωρώ, με βάση την επιτόπια έρευνά μου, πως είχε αποτυπωθεί με ενάργεια μέσα και από το έργο *Η λειτουργία για την ειρήνη*. Πρόκειται για έργο του Karl Jenkins.¹ (Jenkins, 2019). Στο φετινό εορτασμό ερμηνεύτηκε από την μπάντα της Φιλαρμονικής και από μια χορωδία 120 ατόμων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, σε διδασκαλία του επίκουρου καθηγητή και διευθυντή της Μικτής χορωδίας Δημήτρη Κτιστάκη.

Κατά την ημέρα της Μεγάλης Πέμπτης επεδίωξα να βρεθώ στο κτίριο της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας, όπου λόγω των διαφόρων προβών, υπήρξε πολυκοσμία. Ακόμα και οι πρόβες για κάποιον εξωτερικό παρατηρητή είναι κάτι το μαγικό και το ιδιαίτερο, καθώς τα μέλη της μπάντας είναι πολύ προσεκτικά ακολουθώντας πιστά τις οδηγίες του μαέστρου-διευθυντή. Καθίσταται σαφές πως οι θρησκευτικές επιτελέσεις διακρίνονται από το χαρακτηριστικό να

¹ Ο Karl Jenkins είναι Ουαλός πολυοργανίστας και συνθέτης. Τα πιο γνωστά έργα του περιλαμβάνουν το τραγούδι “Adiemus” και τη σειρά άλμπουμ με το ίδιο όνομα, και το Ρέκβιεμ του. Ο Τζένκινς σπούδασε μουσική στο Πανεπιστήμιο του Κάρντιφ και στη Βασιλική Ακαδημία Μουσικής: από την τελευταία, είναι συνεργάτης και συνεργάτης. Εντάχθηκε στο τζαζ-ροκ συγκρότημα Soft Machine το 1972 και έγινε ο βασικός τραγουδοποιός του γκρουπ το 1974. Ο Τζένκινς συνέχισε να εργάζεται με τους Soft Machine μέχρι το 1984, αλλά δεν έχει εμπλακεί σε καμία ενσάρκωση του γκρουπ από τότε. Ο Karl Jenkins έχει συνθέσει μουσική για διαφημιστικές καμπάνιες και έχει κερδίσει δύο φορές το βραβείο της βιομηχανίας.

συγκεντρώνουν τα μέλη της μπάντας, ενώ αδιαμφισβήτητα εκφράζει και επενδύει στην θρησκευτικότητα.

Εικόνα 11: Πρόβα της μπάντας την Μεγάλη Πέμπτη

(Πηγή: Από το προφίλ της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας στο facebook)

Φυσικά στην συγκεκριμένη περίπτωση ακούγονται κάποια ειδικά πένθιμα μουσικά κομμάτια (όπως το *Εις Άδου Κάθοδος*, του Σπύρου Προσωπάρη, ή το *Adagio* του Tomaso Albinoni). Ένα από τα πλέον συνταρακτικά μουσικά κομμάτια αναμφίβολα δεν παύει να είναι το έργο *Ο Πόνος της Μάνας*, του Δημήτριου Κάφυρη. Πρόκειται για μια μουσική σύνθεση που συγκλονίζει αφενός μεν τους ίδιους τους μουσικούς και αφετέρου το κοινό που τους παρακολουθεί. Το συγκεκριμένο μουσικό κομμάτι ακούγεται και ανήμερα της περιφοράς των Επιταφίων στην πόλη της Κέρκυρας.

Την ημέρα του Μεγάλου Σαββάτου δεν παύουν να υφίστανται κάποιες πολύ σημαντικές διαδικασίες, όπως μετά τις 12 το πρωί και την πρώτη Ανάσταση, όλα τα μέλη της μπάντας της Φιλαρμονικής περνούν από το γραφείο του αρχιμουσικού, ο οποίος ελέγχει και κουρδίζει τα μουσικά τους όργανα. Παράλληλα, στην συνέχεια, η μπάντα της Φιλαρμονικής κατευθύνεται προς τον ναό του Άγιου Σπυρίδωνα, με το λάβαρο ψηλά, το οποίο ηγείται της μπάντας της φιλαρμονικής πάντα μαζί με την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Μάντζαρος». Είναι χαρακτηριστικό πως μετά το Χριστός Ανέστη, οι δύο μπάντες από κοινού παινίζουν το *Μη φοβείσθε Γραικοί*, που είναι αγνώστου συνθέτη.

Στη συνέχεια της συνέντευξης σχετικά με τα παραπάνω, ο αρχιμουσικός τονίζει:

«Το λάβαρο της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, το οποίο ηγείται σε παρελάσεις και λιτανείες απεικονίζει ένα στεφάνι με σημαίες και όργανα, το οποίο δηλώνει πάρα πολλά στοιχεία. Δηλώνει, φυσικά, το τι είμαστε, το ότι, με άλλα λόγια, είμαστε ένα μουσικό σωματείο και φορέας. Το λάβαρο, εξάλλου, έχει μια κουκουβάγια, που δηλώνει τη σοφία, έχει το σήμα της Κέρκυρας, που συνδέεται παράλληλα με το σύμβολο της αρχαίας Κέρκυρας των Φαιάκων».

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί και η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην μουσική και τον τουρισμό του νησιού. Είναι γεγονός ότι η Κέρκυρα διακρίνεται για την σημαντική της σχέση μεταξύ μουσικής και του τουρισμού, δεδομένου ότι συνιστά σημαντικό πολιτιστικό στοιχείο του νησιού, προσφέροντας μια μοναδική εμπειρία στους τουρίστες που την επισκέπτονται. Οι μουσικές παραδόσεις και εκδηλώσεις συνεχίζονται διαρκώς, προσελκύοντας τους τουρίστες και ενισχύοντας τον τομέα αυτόν στο νησί. Η μουσική είναι ένας σημαντικός παράγοντας, που συνδέει τους τουρίστες με την τοπική κουλτούρα. Παράλληλα, καθοριστικός παράγοντας είναι και ο θρησκευτικός, δεδομένου ότι η Κέρκυρα χαρακτηρίζεται από έντονη θρησκευτική κληρονομιά, η οποία προσελκύει πλήθος τουριστών, που επιθυμούν να ανακαλύψουν την πνευματική πλευρά του νησιού. Οι θρησκευτικές εορτές, που αναφέρθηκαν με χαρακτηριστική περίπτωση του Πάσχα και της Μ. Εβδομάδας, υποδεικνύουν την σύνδεση που διέπει ανάμεσα στην μουσική και την θρησκεία.

Εικόνα 12: Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας κατά την πρώτη Ανάσταση

(Πηγή: Από την ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας)

Κλείνοντας την συνέντευξή του, ο κύριος Προσωπάρης αναφέρει:

«Η Φιλαρμονική εταιρεία της Κέρκυρας είναι το πρώτο μουσικό ίδρυμα στην Ελλάδα, δηλαδή είναι η μητέρα όλων των μουσικών σωματείων. Κουβαλάμε στους ώμους μας την ευθύνη όλης αυτής της ιστορίας και πρέπει να παρουσιαζόμαστε πάντα αντάξιοι σχετικά με όλο αυτό. Το ίδρυμα ακολουθεί τα χνάρια του Μάντζαρου και όλων αυτών των ανθρώπων που γέννησαν την ιδέα της φιλαρμονικής ιστορικά στον ελληνικό χώρο».

Εικόνα 13: Ο θυρεός της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, του Άγγελου Γιαλλινά

(Πηγή: Από την ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας)

Παράλληλα, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και κάποιες άλλες συνεντεύξεις και τα στοιχεία που αντλήσαμε από κάποια συγκεκριμένα άτομα της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας, μέσω της εκπομπής «Μουσικές Οικογένειες» της ΕΡΤ 3. Για παράδειγμα, ένα τέτοιο άτομο ήταν ο Δημήτρης Μάνδυνας, εκπαιδευτικός και μουσικός της μπάντας. Ο ίδιος διευκρινίζει ότι ασχολείται με την μουσική από το 1954 και τονίζει ακόμα πως στην πόλη της Κέρκυρας υπάρχουν τρεις ιστορικές μπάντες. Επίσης, επισημαίνει ότι ο τρόπος ζωής των κατοίκων της Κέρκυρας διαχρονικά έχει υπάρξει άμεσα συνδεδεμένος με την έντεχνη και τη συμφωνική μουσική. Άλλωστε, για την Κέρκυρα, η ενασχόληση με την μουσική γενικότερα, όπως μας αναφέρει ο Δημήτρης Μάνδυνας, είναι κανόνας. Αυτά τα λόγια, έχουμε

την αίσθηση, πως για άλλη μια φορά αναδεικνύουν έντονα το ότι η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας είναι θεματοφύλακας αυτής της συγκεκριμένης παράδοσης του νησιού.

Ο Χαρίλαος Βλαστός, ο οποίος είναι ο αντιπρόεδρος της Διοικητικής Επιτροπής της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, αναδεικνύει, με βάση όλα όσα ήδη τονίστηκαν και σε μέρος της συνέντευξης του κύριου Προσωπάρη, ότι η Εταιρεία μέσα από τις δραστηριότητες των μπαντών της, είναι ανοικτή προς όλους, χωρίς καμιά διάκριση. Ως προς αυτό το στοιχείο, ο κύριος Βλαστός αναφέρει:

«Η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας είναι ανοιχτή σε όλους και δεν γίνεται καμιά διάκριση. Στο μουσικό σχήμα και στην καθημερινή διδασκαλία της μουσικής, συμμετέχουν εξίσου και ο γιος του επιστήμονα και ο γιος του εργάτη. Επίσης, αυτό συμβαίνει και στο γιο του Κερκυραίου και στο γιο του μετανάστη».

Σε συνάρτηση με την παρουσία της μπάντας εν γένει στην κοινωνική ζωή και τον πολιτισμό της Κέρκυρας, εξίσου σημαντική θα μπορούσε να θεωρηθεί και η παρουσία του Μουσείου της. Το τελευταίο αποτελεί ένα ίδρυμα, μέσω του οποίου τονίζεται και αποτυπώνεται με εναργή τρόπο η διάσταση αυτής της σημασίας που έχει η Εταιρεία για την τοπική κοινωνία.

Η κυρία Καρύδη, που είναι και ξεναγός του μουσείου, μας πληροφορεί αναφορικά με το πότε ιδρύθηκε και το τι εμπεριέχεται σε καθεμιά εκ των πέντε θεματικών του ενοτήτων (οι οποίες αναφέρονται παραπάνω). Αναφορικά με το τι αντιπροσωπεύει αυτό το Μουσείο για την ιστορία της Κέρκυρας και εν γένει για την μουσική ιστορία της Ελλάδος, τονίζει τα ακόλουθα:

«Το μουσείο είναι μια σύντομη αναδρομή στη μουσική ιστορία της φιλαρμονικής, η οποία όμως συγχρόνως είναι και σε ένα μεγάλο μέρος της η μουσική Ιστορία της ίδιας της Κέρκυρας. Η Κέρκυρα, ως γνωστόν, είχε την ευλογία μαζί με τα υπόλοιπα Επτάνησα να μην έχει ποτέ τουρκική κατοχή, επομένως είχε επηρεαστεί πάρα πολύ από την Ευρώπη και κυρίως από την Ιταλία. Έτσι, οι νέες ιδέες της εποχής εκείνης στη μουσική αναπτύχθηκαν στα Επτάνησα και μετέπειτα μεταφέρθηκαν και στην υπόλοιπη Ελλάδα».

Φυσικά, μέσα από τη συνέντευξη με την Έλσα Καρύδη, για άλλη μια φορά αναδεικνύεται ο σημαντικός και καθοριστικός ρόλος της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας, αναφορικά με την τοπική κοινωνία, λόγω της συμμετοχής της σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις εορτασμού, θρησκευτικές τελετές, αναφέροντας:

«Όντως η μπάντα της Φιλαρμονικής από την ίδρυσή της το 1840 και συγκεκριμένα τον Αύγουστο εκείνου του έτους, ανελλιπώς συνοδεύει τις σχετικές εκδηλώσεις του νησιού, όπως συνέβη μετέπειτα και με διάφορες άλλες φιλαρμονικές της Κέρκυρας. Άλλωστε διαχρονικά για τον πληθυσμό της Κέρκυρας είναι χαρακτηριστικό, πως είχε θεωρηθεί η παρουσία των μπαντών στις διάφορες θρησκευτικές τελετές και λιτανείες ένα αναπόσπαστο στοιχείο».

Μάλιστα, αυτή η συγκεκριμένη παρατήρηση της ως προς την παρουσία μπαντών, όπως η συγκεκριμένη, σε θρησκευτικές τελετές που αποτελούν παράλληλα και βασικά στοιχεία της τοπικής παράδοσης του νησιού, συνδέεται άμεσα και με το θέμα του τουρισμού στην Κέρκυρα. Η ίδια θεωρεί, πως όντως η παρουσία της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, όπως και των άλλων 16 μπαντών του νησιού, στη διάρκεια εορτασμών και θρησκευτικών τελετών, όπως εκείνες του Πάσχα παίζει ανέκαθεν τεράστια σημασία, σε συνάρτηση με το θέμα περί τουριστικής προβολής του τόπου κατά την περίοδο αυτή. Η μπάντα της Φιλαρμονικής συμμετέχει βέβαια σε κάποιες συναυλίες και εκδηλώσεις και κατά την θερινή περίοδο, αλλά αναμφίβολα αυτή η σημασία είναι μεγαλύτερη κατά το Πάσχα.

Σχετικά με το ερώτημα, για το ποια είναι η γνώμη της για την καλλιέργεια της ιδέας του εθελοντισμού και της κοινωνικοποίησης των μελών της μπάντας, η κυρία Καρύδη αναφέρει τα ακόλουθα:

«Έχουμε πολύ ζωντανά παραδείγματα για παιδιά τα οποία είχαν έχουν μαθησιακές δυσκολίες ή απλά είναι πιο κλειστοί χαρακτήρες. Μέσω της φιλαρμονικής έχουν ανοιχτεί, έχουν κοινωνικοποιηθεί και αυτό τους έχει βοηθήσει πάρα πολλοί. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα μέσα στη φιλαρμονική τέτοιων παιδιών που μπορεί αν δεν ήταν σε φιλαρμονική να μην είχαν γίνει πιο εξωστρεφή».

Φυσικά η ίδια δεν παύει να θυμίζει πως ένας από τους βασικούς στόχους της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας είναι παράλληλα και η διδασκαλία και όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προώθηση της έντεχνης και συμφωνικής μουσικής και στο πλαίσιο της τοπικής κερκυραϊκής κοινωνίας, όσο επίσης όμως και σε πανελλαδική κλίμακα. Η προώθηση της μουσικής παιδείας, με άλλα λόγια, είναι ο λόγος για τον οποίο ιδρύονται εν γένει οι Φιλαρμονικές Εταιρείες, όπως η συγκεκριμένη και όχι απλά το να παίζουν οι μπάντες τους σε λιτανείες κλπ.

Μια ενδιαφέρουσα συνισταμένη εν τω μεταξύ σε αυτό το σημείο, που τονίζει η κυρία Καρύδη, είναι:

«Ότι ανάμεσα στις διάφορες μπάντες των φιλαρμονικών του νησιού σαφέστατα υφίστανται στοιχεία έντονου ανταγωνισμού και αυτό μάλιστα κρίνει, πως είναι κάτι το φυσιολογικό, αλλά και επιθυμητό. Κι αυτό, δεδομένου, ότι έτσι επίσης αυξάνεται και το επίπεδο των διαφόρων μπαντών των φιλαρμονικών».

Τέλος, για το ερώτημα αν υφίστανται μεταγραφές ατόμων από τη μια φιλαρμονική στην άλλη, ακόμα και το αν αυτά τα άτομα βρίσκονταν σε συγκεκριμένη φιλαρμονική ήδη ακόμα και από τα παιδικά τους χρόνια. Ως προς αυτό το θέμα, η ίδια απαντάει τα εξής:

«Ναι, υπάρχουν μεταγραφές για διάφορους λόγους. Υπάρχει μια συμφωνία μεταξύ των Φιλαρμονικών, ότι δεν μπορεί κάποιος να φύγει από τη μία και να βγει με την επόμενη. Πρέπει να περιμένει ένα χρόνο αυτό το έκαναν τα παλαιότερα χρόνια για να μην γίνεται πολύ εύκολη αλλαγή από τη μία μπάντα της Φιλαρμονικής στην άλλη, αλλά συνήθως ένας μουσικός, είναι συναισθηματικά δεμένος, δεν είναι επαγγελματικό το σχήμα και ο εθελοντισμός και είναι λίγο σαν οικογένεια, δύσκολα ένας μουσικός θα φύγει από τη μια φιλαρμονική να πάει στην άλλη. Θα πρέπει να γίνει κάτι πολύ έντονο για να το κάνει».

Συμπεράσματα

Σε συνάρτηση όλα τα παραπάνω στοιχεία που επισημάνθηκαν στο πλαίσιο του θεωρητικού τμήματος της εν λόγω διπλωματικής διαπιστώνεται ότι η δυτική έντεχνη μουσική εντός του ελληνικού κόσμου ήδη είχε κάνει την εμφάνισή της ακόμα και από τους τελευταίους αιώνες της παρουσίας των Βενετοκρατούμενων περιοχών. Αυτό το στοιχείο, με άλλα λόγια, η μεταφορά στοιχείων της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής παραγωγής στον ελληνικό χώρο, από κάποιο σημείο και μετά στην ουσία θα γίνει διαμέσου των διαφόρων μουσικών συνθετών της Επτανήσου. Μάλιστα, ο 19^{ος} αιώνας σε μεγάλο βαθμό θα χαρακτηριστεί από την εν πολλοίς κυριαρχία της επανησιακής προέλευσης και καταγωγής μουσικοσυνθετών, οι οποίοι θα καταστούν και πρωτοπόροι στο χώρο τους, στον ελλαδικό χώρο.

Όσον αφορά την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας, είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι η ίδρυσή της, το 1840, είχε συνδεθεί με την ανάγκη να αναπτυχθεί μια τοπική μουσική ακαδημία, που θα προσέφερε δυτική ή κλασική μουσική εκπαίδευση σε όλους τους κατοίκους του νησιού, χωρίς καμία διάκριση σε φύλο, κοινωνική τάξη, θρησκεία κ.λπ. Ο πρώτος διευθυντής της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας ήταν ο κορυφαίος Κερκυραίος μουσικοσυνθέτης του 19^{ου} αιώνα, Νικόλαος Μάντζαρος, ο οποίος είχε μελοποιήσει τον *Ύμνο εις την Ελευθερία* του Διονύσιου Σολωμού (τον Εθνικό Ύμνο). Και αναφορικά με την διεύθυνση και οργάνωση της συγκεκριμένης Εταιρείας διαχρονικά (και ιδίως στην διάρκεια του πρώτου αιώνα λειτουργίας της) γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ουσιαστικά όλα εκείνα τα άτομα που είχαν αναμιχθεί άμεσα, ήταν μερικοί εκ των κορυφαίων Επτανήσιων μουσικοσυνθετών της εποχής.

Όσον αφορά το ερευνητικό κομμάτι της παρούσας διατριβής, ασχοληθήκαμε με την άντληση στοιχείων και πληροφοριών μέσα από μια σειρά ημιδομημένων συνεντεύξεων με μουσικούς δασκάλους και στελέχη μέσα από την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας. Βασικός στόχος των συνεντεύξεων ήταν να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ελεύθερες, έτσι ώστε οι συνεντευξιζόμενοι να έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα. Άλλωστε, αξίζει να διευκρινιστεί ότι η ποιότητα της συνέντευξης πάντα εξαρτάται από την σχέση που έχουμε ανάπτυξη με τους συνομιλητές μας. Τα στοιχεία του ενδιαφέροντος για το θέμα και το έργο της μπάντας Φιλαρμονικής, η σαφήνεια και η συνέπεια

στην επικοινωνία που είχαμε και ο σεβασμός απέναντι στον συνομιλητή, στοιχεία δηλαδή που βοήθησαν για την καλύτερη κατανόηση του θέματος.

Στο πλαίσιο της λειτουργίας και οργάνωσης της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας είχαν πρωταγωνιστήσει και διδάξει επίσης ορισμένοι από τους σημαντικότερους μουσικοσυνθέτες της δυτικής κλασικής μουσικής στον ελληνικό χώρο, όπως ήταν Ξύνδας, ο Μάντζαρος και άλλοι. Αυτό το στοιχείο, μάλιστα μέσω των σχετικών επισημάνσεων που έκαναν τα υποκείμενα της έρευνάς μας, κατά την διάρκεια των σχετικών μας συζητήσεων, όντας επρόκειτο να αναδειχθεί σε ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που την αίσθηση ευθύνης που νιώθουν και αυτά τα άτομα, μέσω της συμμετοχής τους στην εν λόγω Εταιρεία ή έστω μέσω της συνεργασίας τους με αυτήν (όπως στην περίπτωση των ιδιοκτητών του εργαστηρίου κατασκευής περικεφαλαίων για την μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας).

Είναι γεγονός ότι η συμμετοχή, σε έναν τόσο σημαντικό πολιτιστικό οργανισμό, όπως η μπάντα της φιλαρμονικής της Κέρκυρας, προβάλλει σε μεγάλο βαθμό και το αίσθημα της περηφάνειας που νιώθουν πολλά από τα μέλη της. Μιας περηφάνιας, η οποία δεν είναι σχετική μονάχα με το ζήτημα της ιστορικής παράδοσης της μπάντας της Φιλαρμονικής Εταιρείας, αλλά είναι και σχετική με την προσφορά των τωρινών μελών της. Είναι, πλέον, σαφές πως η σημερινή ταυτότητα των Κερκυραίων συνδυάζετε με τις παραδόσεις, ήθη και έθιμα της ελληνικής, της βρετανικής και της ιταλικής κουλτούρας, υπηρετώντας τον πολιτισμό και διαμορφώνοντας μια πλούσια και μοναδική πολιτιστική κληρονομιά. Άλλωστε, η σημερινή ταυτότητα των Κερκυραίων συνιστά ένα κράμα, έναν συγκερασμό των συγκεκριμένων παραδόσεων. Χαρακτηριστικό στοιχείο της ταυτότητας των σημερινών Κερκυραίων είναι η πνευματικότητά τους, δεδομένης της σημαντικής μουσικής τους εκπαίδευσης, με απώτερο σκοπό την αφοσίωσή τους στη διατήρηση της μουσικής τους παράδοσης, ενώ παράλληλα επιδιώκουν να εισάγουν και την μοντέρνα μουσική, αλλά και τα νέα όργανα.

Άλλωστε, όπως τονίστηκε και παραπάνω, υπάρχουν πολυάριθμοι μουσικοί οργανισμοί που αποτελούν καίριο κομμάτι της μουσικής κοινότητας του νησιού, συμβάλλοντας στην εκπαίδευση των νέων μουσικών και στην προώθηση της μουσικής πολυμορφίας. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η μουσική κοινότητα της Κέρκυρας διατηρεί ένα ζωντανό και πολυμορφικό πολιτιστικό τοπίο. Αυτή η προσέγγιση συνδυάζει την παράδοση με την καινοτομία, διασφαλίζοντας ότι η μουσική παράδοση του νησιού δεν παραμελείται, ενώ ταυτόχρονα

αναπτύσσεται και προσαρμόζεται στις μοντέρνες τάσεις και απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής. Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει την συνέχεια της τοπικής κοινωνίας, η οποία διαχρονικά είχε συνδεθεί άμεσα με την παράδοση των διαφόρων φιλαρμονικών εταιρειών και των μουσικών τους συνόλων και των οποίων επίσης το έργο από αρκετούς αιώνες πριν επρόκειτο να «σημαδέψει» ανεξίτηλα την τοπική πολιτιστική παράδοση του νησιού, καθώς και άλλων νησιών του Ιονίου.

Από την άλλη μεριά, σε συνάρτηση και με το ερώτημα που αφορά στην καλλιέργεια του στοιχείου του εθελοντισμού, αλλά και της ανάπτυξης της κοινωνικοποίησης που μπορούν να πετύχουν τα άτομα που συμμετέχουν στην μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, γίνεται αντιληπτό πως μια τέτοια συμμετοχή επίσης κρίνεται ως καθοριστική, αναφορικά με την επίτευξη του εθελοντισμού και της κοινωνικοποίησης. Αυτό το στοιχείο είναι χαρακτηριστικό για να διαπιστώσουμε κάποια πράγματα, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση ενός ατόμου που κατά το παρελθόν, όπως μας δήλωσε σε σχετική του συνέντευξη, είχε χάσει όλα τα μέλη της οικογένειάς του, όσο επίσης και μέσα κι από την περίπτωση ενός άλλου ατόμου, που από την παιδική του ηλικία, σε συνδυασμό και με το οικογενειακό του υπόβαθρο, είχε μια πολύ περιορισμένη κοινωνικότητα, με αποτέλεσμα όμως μέσα από την συμμετοχή του στην μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας να βοηθηθεί σημαντικά ως προς το στοιχείο αυτό. Επίσης πολύ σημαντική είναι η κοινωνική δράση της φιλαρμονικής, η οποία αναδεικνύεται μέσα από το φιλανθρωπικό της έργο, μέσω της προσφοράς οικονομικών πόρων από τα έσοδα εκδηλώσεων σε όποιον έχει ανάγκη.

Ολοκληρώνοντας, διαπιστώθηκε από το γεγονός της εθελοντικής συμμετοχής στην μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας, πως υφίσταται αλληλοσυμπλήρωση της μουσικής και του εθελοντισμού, καθώς εξασφαλίζεται η παροχή μαθημάτων με τους δασκάλους να διδάσκουν και τις γνώσεις τους, ασκώντας με τον τρόπο αυτό θετική επίδραση στην κοινότητα και τους ενασχολούμενους. Έτσι, μέσω της μπάντας Φιλαρμονικής Εταιρείας της Κέρκυρας διασφαλίζεται η πολιτιστική κληρονομιά του νησιού, ενισχύοντας το συναίσθημα της συλλογικής μνήμης του ντόπιου πληθυσμού. Η Κέρκυρα, ειδικά μετά τα μέσα του 19ου αιώνα, έχει αναδειχθεί ως ένα πρότυπο ανάπτυξης και καλλιέργειας της μουσικής για ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, με τους περισσότερους από τους κατοίκους της να ασχολούνται συνήθως από νεαρή ηλικία κυρίως με την ενεργή συμμετοχή στη μουσική και την πρακτική της. Αυτό έχει ως

αποτέλεσμα την εξοικείωση των νέων με την μουσική και την καλλιέργειά της, γεγονός που υπογραμμίζει την καλλιτεχνική ανάπτυξη και εξέλιξη της Κέρκυρας.

Βιβλιογραφία

- Αρβανιτάκης Δ., Στοιχεία για τη μελέτη της βενετικής κυριαρχίας στο Ιόνιο, *Τα ιστορικά*, τ. 35, 2001
- Berg B.L., *Qualitative research methods for the social sciences* and Bacon, Boston, 2001
- Γαϊτάνος Κ., *Η ιστορία της ελληνικής μουσικής: από την αρχαιότητα ως σήμερα*, εκδόσεις Φ. Νάκα, Αθήνα, 2012
- Γογγάκη Κ., *Το Ολυμπιακό ιδεώδες: παγκόσμια κρίση και προοπτικές*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2013
- Δρακάτου Μ., Καλαντζοπούλου Τ., *Η Μουσική και η Ιστορία της*, Μ. Νικολαΐδης και Σία ΟΕ, Αθήνα, 2004
- Ζούμπος, Γ., *Ιστορία της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Μάντζαρος» Κερκύρας*, Κέρκυρα, 2013
- Ζούμπος Γ., Η Φιλαρμονική Εταιρεία ‘‘Σαμάρας’’ της Κέρκυρας (1893 -1 896). Μια άγνωστη ιστορία. Στα *Πρακτικά του ΙΑ’ Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου «Επτανησιακός βίος και πολιτισμός»* (Τόμος Γ’), Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, Αργοστόλι, 2019
- Ίσαρη Φ. & Πουρκός Μ., *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας*, εκδόσεις ΣΕΑΒ, Αθήνα, 2015
- Jenkins K., *Karl Jenkins: Piano: Music from the Armed Man, Adiemus and More*, Boosey & Hawkes Publishers Ltd, England, 2019
- Καλλινάκης Θ., *Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2010
- Καρδάμης Κ (επιμ.), *Φιλαρμονικός Σύλλογος Σκριπερού. 1909-2009 Εκατό Χρόνια*, έκδοση Φιλαρμονικού Συλλόγου Σκριπερού, Σκριπερό, 2009
- Καρδάμης Κ., «Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας. Ιστορική Αναδρομή». Στο: *Έξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας*, Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας, Κέρκυρα, 2010
- Καρδάμης Κ., *Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος*, εκδόσεις Fagotto, Αθήνα, 2015

Καρδάμης Κ., *Οι μπάντες της Κέρκυρας. – Μουσικές στο δρόμο*, εκδόσεις Καλιδοσκόπιο, Αθήνα, 2019

Καρδάμης Κ., *Lessons on the cornett a piston: μια ανακοίνωση στην Gazzetta Ufficiale των Ιονίων Νήσων*, Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής, 1 (2007)

Κώστιος Απ., *Επτανησιακή Μουσική: η αναψηλάφηση μιας δικαστικής πλάνης*, εκδόσεις Panas Music, εκδόσεις Παπαργηγόριου -Νάκας, Αθήνα, 2019

Λαυράγκας Δ., *Τα απομνημονεύματά μου*, εκδόσεις Γκοβόστης, Αθήνα, 2009

Λέκκας Δ. & Αγγελόπουλος, Λ. & Δραγούμης Μ., *Θεωρητικά και ορθόδοξη Ψαλτική*. Στο: Λ. Αγγελόπουλος κ.ά., *Τέχνες II: Επισκόπηση Ελληνικής Μουσικής και Χορού: Ελληνική Μουσική Πράξη – Αρχαίοι και Μέσοι Χρόνοι* (τόμος Β'). Πάτρα, 2003

Λεούση Λ., *Ιστορία της ελληνικής μουσικής: 2000 π.Χ. – 2000 μ.Χ.*, επιμέλεια έκδοσης Νέστορας

Λεωτσάκος Γ., *Σαμάρας Σπυρίδων Φιλίσκος*, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1991 (τόμος 9^α)

Λεωτσάκος Γ., «*Ιχνηλατώντας τον Σπύρο Σαμάρα ένα ολόκληρο τέταρτο αιώνας*», 2/2014, στο https://www.tar.gr/giurgos_lewtsakos_spyros_samaras_1861_1917_megalos_adikimenos_tis-article-4601.html?category_id=28

Μαλιάρας Ν., *Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι στη μουσική του Μανόλη Καλομοίρη*, εκδόσεις Παπαργηγόριου – Νάκας, Αθήνα, 2001

Μαυρομούστακος Πλ., «Από τον Αρλεκίνο στο Λόεγκριν. Το θέατρο Σαν Τζιάκομο και η θεατρική ζωή της Κέρκυρας (17ος - 19ος αιώνας)». Στο: Κέρκυρα: Ιστορία, Αστική ζωή και Αρχιτεκτονική 14ος-19ος αι., Επιμέλεια Ennio Concina - Αλίκη Νικηφόρου Testone, Ιούλιος, Κατάλογος της έκθεσης των Γενικών Αρχείων Νομού Κερκύρας, 1994

Μοτσενίγος, Σπ., *Νεοελληνική Μουσική. Συμβολή εις την Ιστορίαν της*. Αθήνα, 1958

Ξανθουδάκης Χ., *Ιστορία της Μουσικής στην Νεότερη Ελλάδα (δεύτερος τόμος)*, εκδόσεις Ωδείου Αθηνών, Αθήνα, 2022

Ξεπαπαδάκου Α., «*Το πολυπαθές μελόδραμα Μαραθών -Σαλαμής*», στο *Παράβασις* 5, Αθήνα 2004

Παναγιωτάκης Ν., *Η παιδεία και η μουσική κατά την Ενετοκρατία*, εκδόσεις Βικελαία, Δημοτική Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο, 1990

Παχής Σπ. (επιμ.), *Φιλαρμονική Γαστουρίου «Ομόνοια». 110 Χρόνια Προσφοράς στη Μουσική Παράδοση της Κέρκυρας*, Φιλαρμονική Γαστουρίου «Ομόνοια», Γαστούρι, 2009)

Πετσάλη Τίνα, *Σπυρίδων Ξύνδας :Κερκυραίος Μουσουργός και Κιθαρίστας.Πρωτεργάτης της όπερας στην Ελληνική γλώσσα*, Διαθέσιμο στο : corfu-museum.gr/index.php/el/ct-menu-item-17/56-music/252-2012-02-05-10-34-56 (Ανακτήθηκε το 2018)

Ρόκου Λ., *«Κέρκυρα αποστολή: Μια συγκλονιστική ιστορία στα άδυτα της μάνας των Φιλαρμονικών»*, Διαθέσιμο στο: στο <https://www.travel.gr/experiences/kerkyra-apostoli-mia-sygklonistiki-i/> (Ανακτήθηκε στις 7 Αυγούστου 2021)

Ρωμανού Κ., *Έντεχνη ελληνική μουσική στους νεότερους χρόνους*, εκδόσεις Κουλτούρα, Αθήνα, 2006

Σειραγάκης Μ., *Ναπολέον Λαμπελέτ: ένας ανέστιος κοσμοπολίτης – συμβολή στην καταγραφή της θεατρικής του δράσης*, εκδόσεις Κέντρου Ελληνικής Μουσικής, Αθήνα, 2014

Σιώψη Α., *Η μουσική στην Ευρώπη του Δέκατου Ένατου Αιώνα*, εκδόσεις Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 2005

Τσανταρίδης Γ., *Η μουσική στην Κέρκυρα – Πολιτιστική παράδοση και εξέλιξη*, εκδόσεις Νεοεκδοτική, Αθήνα, 2003

Χυτήρης Γ., *Η Όπερα στο Θέατρο του Σαντζιάκομο της Κέρκυρας. Ένας Μακρύς Κατάλογος*, Εταιρία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα, 1994

West L., *Αρχαία ελληνική μουσική*, εκδόσεις Παπαδήμας, Αθήνα, 1999